

EKONOMISKT BISTÅND: TVÅ SIDOR AV SAMMA MYNT

En kartläggande studie om upplevelsen av
stigmatisering och skam kring ekonomiskt bistånd

ANGELA BOSKOVSKA
ARLINDA PECCI

EKONOMISKT BISTÅND: TVÅ SIDOR AV SAMMA MYNT

En kartläggande studie om upplevelsen av stigmatisering och skam kring till ekonomiskt bistånd

ANGELA BOSKOVSKA
ARLINDA PECCI

Boskovska, A & Peci, A. Ekonomiskt bistånd: Två sidor av samma mynt. En kartläggande studie om upplevelsen av stigmatisering och skam kring ekonomiskt bistånd. *Examensarbete i socialt arbetet. 15/30 högskolepoäng*. Malmö universitet: Fakulteten för hälsa och samhälle, institutionen för socialt arbete, Januari 2025.

Nyckelord: biståndssökande, ekonomiskt bistånd, skam, socialbidrag, stigmatisering, upplevelser.

FINANCIAL ASSISTANCE: TWO SIDES OF THE SAME COIN

A scoping study on the experience of stigmatization and shame around financial assistance

Boskovska, A & Peci, A. Financial assistance: Two sides of the same coin. A scoping study on the experience of stigmatization and shame around financial assistance. *Degree project in social work. 15/30 högskolepoäng*. Malmö University: Faculty of Health and Society, Department of social work, January 2025.

ABSTRACT

Social assistance aims to help and support people who are in financial vulnerable situations and are in need of help with their livelihood. Financial assistance can be experienced differently depending on who is talking about it. For some people that receive assistance, it can be experienced as a burden and be something difficult, but for other people that receive assistance it can be experienced as a positive solution. The fact that financial assistance can differ in perceptions is based on various aspects. The purpose of the following study is to investigate why financial assistance can be experienced as stigmatizing, and to examine how this can lead to feelings of shame. The study has two research questions: (1) Why can financial assistance be experienced as stigmatizing? (2) How can the stigmatization around financial assistance lead to feelings of shame? To answer the two questions, the method that was used was a scoping study and the empirical data in the form of scientific articles and doctoral thesis was collected through literature searches.

The results show that financial assistance can be experienced as stigmatizing because of the social workers attitudes towards the welfare recipients. Associated with the negative attitudes are the undeniable characteristics that are attributed toward welfare recipients. The welfare recipients are marked as deviant and different by society. Which invariably strengthens the stigma. It also shows how the negative attitudes from social workers have an impact on the power relationship between the social worker and the welfare recipient, which can lead to a stigmatized feeling of having to seek help. Financial assistance aims to be a temporary solution for people in need of financial support. Studies show that when a welfare recipient develops a long-term need it can be considered deviant because the person does not match the purpose of the help. The results further show that the stigma associated with financial assistance can lead to feelings of shame because of the loss of independence and limited autonomy for the welfare recipient. Being dependent on help can for many people be experienced as a failure, which further can result in feelings of shame. The feelings of shame can also be based on the need to live with a minimum standard with the money that financial assistance offers.

Keywords: experience, financial assistance, shame, social assistance, stigma, welfare recipients.

Förord

Trots att dessa ord är det som inleder vårt examensarbete så är det förmodligen det sista vi skriver efter en lång men samtidigt givande process. Vi vill ta tillfället i akt och tacka vår handledare Tove Samzelius som handlett oss väl samt stöttat oss under arbetets gång. Tack för alla lärorika och långa diskussioner som vi fått ha med dig vid varje handledningstillfälle. Tack för dina kloka råd och intressanta reflektioner. Tack för att du trodde på vårt ämnesval. Slutligen tack för motivationen och för att du trott på oss under hela processen av att framställa detta examensarbete.

Vi vill även passa på att tacka varandra för att ha stått ut med varandra under 10 intensiva veckor fyllda av stress, irritation och förtvivlan vid stunder, men som likaså varit fyllda av glädje och skratt. Vårt likasinnade tillvägagångssätt, vårt brinnande intresse för ämnesvalet och gemensamma medverkan har varit nyckeln till att skapa ett examensarbete som vi båda är ytterst stolta över.

Angela Boskovska och Arlinda Peci

Innehållsförteckning

ABSTRACT	3
FÖRORD	4
1. INLEDNING	6
1.1 PROBLEMFÖRMULERING	7
1.2 SYFTE	9
1.3 FRÅGESTÄLLNINGAR	9
1.4 BEGREPPSFÖRKLARINGAR	10
1.4.1 Ekonomiskt bistånd	10
1.4.2 Biståndssökande	10
2. BAKGRUND	11
2.1 SYNEN PÅ DE FATTIGA FÖRR	11
2.2 DECENNIER AV FÖRÄNDRINGAR	11
2.2 STIGMATISERING OCH SKAM - EN HISTORIK	12
3. TEORI	14
3.1 STIGMATISERING	14
3.2 SKAM	15
4. METOD	17
4.1 FÖRFÖRSTÅELSE	17
4.2 VAL AV METOD	17
4.3 METODDISKUSSION - MÖJLIGHETER OCH BEGRÄNSNINGAR	18
4.4 URVAL	18
4.5 LITTERATURSÖKNING OCH TILLVÄGAGÅNGSSÄTT	19
4.6 KOMPLETTERANDE SÖKNINGAR	23
4.7 ETISKA ÖVERVÄGANDEN	23
4.8 ARBETSFÖRDELNING	24
5. RESULTAT OCH ANALYS	25
5.1 SOCIALTJÄNSTENS ROLL OCH OJÄMLIKA MAKTFÖRHÅLLANDEN	25
5.1.1 <i>Analys</i>	26
5.2 STYRANDE NORMER, FÖRDOMAR OCH STEREOTYPER	27
5.2.1 <i>Analys</i>	29
5.3 SJÄLVSTÄNDIGHET OCH AUTONOMI	30
5.3.1 <i>Analys</i>	31
5.4 UPPLEVELSEN AV EMOTIONEN SKAM	33
5.4.1 <i>Analys</i>	34
5.5 KORTVARIGT OCH LÅNGVARIGT BEHOV	35
5.5.1 <i>Analys</i>	36
5.6 BOSTADSOMRÅDE OCH UTLÄNDSK BAKGRUND	36
5.6.1 <i>Analys</i>	37
5.7 OLIKA UPPLEVELSER	38
5.7.1 <i>Analys</i>	39
6. DISKUSSION	40
7. FÖRSLAG PÅ FRAMTIDA FORSKNING	42
8. REFERENSER	43
9. BILAGOR	46

1. Inledning

Tänk dig själv, att din ekonomiska situation är så svår att det enda alternativet du har för att klara av månaden, är att vända dig till socialtjänsten i din kommun, i hopp om att få hjälp. Du ges möjlighet för besök i socialtjänstens lokaler där du ska avslöja din ekonomiska situation för utomstående. Du behöver visa alla personliga handlingar som kan ha påverkat din ekonomi och som vidare avgör om du är berättigad ekonomiskt bistånd eller inte.

Utredningen är därefter bortom din kontroll och läggs i händerna på en socialsekreterare som fattar beslut och som därmed påverkar utfallet av din ekonomiska situation. Du lämnar socialtjänsten med tusentals tankar om hur du kan ha hamnat här. Känslan av att ha hamnat i en ekonomiskt utsatt situation och måste ta hjälp av socialtjänsten för att lösa din ekonomiska situation kan väcka en känsla av besvikelse och möjligen en känsla av skam. Tankarna och känslorna kanske inte beror på att du själv gjort fel, utan medvetandet om samhällets syn på biståndssökande.

När människor vänder sig till samhällets yttersta skyddsnät som en sista utväg vid akuta försörjningsproblem, vänder man sig med förhoppningen att få hjälp, där vägen dit kan kantas av utmaningar och svårigheter. Svårigheter kan bland annat innebära känslan av att uppleva en hopplöshet och maktlöshet över den situation man befinner sig i. Samt där man har en begränsad möjlighet till att påverka beslut som fattas. För vissa personer kan självaste behovet av att söka hjälp hos en myndighet skapa en känsla av maktlöshet och hopplöshet då man tappar kontrollen och självständigheten över sitt liv, vilket kan väcka en känsla av skam. Ovannämnda faktorer beskriver några av de emotioner som kan medfölja för personer som befinner sig i en ekonomiskt utsatt situation. Den syn som skapas i samhället avseende ekonomiskt bistånd och biståndssökande överlag kan komma att ha en stark påverkan på den syn biståndssökande har på sig själv och sin situation. Vilket oundvikligen stärker stigmatiseringen och känslan av skam (Starrin, Kalander Blomkvist & Janson 2003; Marttila et al. 2009).

Vi, författare av detta examensarbete, har båda spenderat VFU-perioden på socialtjänsten inom enheten för ekonomiskt bistånd. VFU-perioden tillbringade vi inom samma verksamhet men tillhörde olika stadsområden. Efter dagar, veckor och månader spenderade inom verksamheten såg vi, vad vi ansåg vara brister i arbetet och verksamheten i helhet. Brister som identifierades berörde bland annat hur arbetet med biståndssökande genomfördes och kunde ses som bidragande faktorer för konstruktion av en förstärkt utsatthet genom stigmatisering. Brister var även synliga i arbetet med biståndssökande som hade ett långvarigt behov av stöd för sin försörjning och hur detta hanterades. Bortom brister kunde vi även identifiera hur biståndssökande i diverse stadsområden upplevde hjälpen och bemötandet som socialtjänsten erbjöd olika. Detta fick vi till oss av både våra handledare och andra medarbetare berodde på att de olika stadsområdena vi befann oss i, i grunden var utsatta på olika sätt. Hur de olika ärendena hanterades inom verksamheten väckte en insikt hos oss om att det finns ett inneboende stigma och skam av att erhålla ekonomiskt bistånd, men som inte alltid kom upp till ytan. Insikten om det inneboende stigmat och skammen bekräftades när vi tidigt under VFU-perioden fick lära oss strategier för att inte stärka den sociala utsattheten som var befintlig. Detta för att inte riskera att röja biståndssökandes kontakt med socialtjänsten. Att inte skicka meddelande i socialtjänstens namn till biståndssökande var en av strategierna som våra handledare under VFU-perioden vid upprepande tillfällen påpekade. Strategin om att inte röja biståndssökandes kontakt med socialtjänsten var början på en nyfikenhet och en problematik som kom att forma ämnet för det här examensarbetet.

1.1 Problemformulering

Ekonomiskt bistånd som insats är avsedd för att stödja individer som befinner sig i en ekonomiskt utsatt situation. Stödformen är till för att tillförsäkra en skälig levnadsnivå och främja jämlikhet, aktivt deltagande i samhällslivet samt social- och ekonomisk trygghet för samhällets medborgare (Socialstyrelsen 2021). Trots definitionen av vad stödformen syftar till att uppnå så är det inte alltid säkert att den givna hjälpen uppfattas på samma sätt av de inblandade, det vill säga socialsekreterare och biståndssökande. Det ledande uppdraget för socialsekreterare inom ekonomiskt bistånd styrs av lagar som tydligt talar för att arbetet ska utföras för människornas bästa. Men det är omöjligt att undgå den negativa synen på biståndssökande och på ekonomiskt bistånd som stödform. Ett fenomen som har existerat i alla tider och inte minst i samband med mottagande av ekonomiskt bistånd är stigmatisering och skam (Salonen 2013).

Starrin, Kalander Blomkvist & Janson (2003) beskriver att biståndssökande är en av de mest utsatta grupperna i samhället och stigmatiseringen som har skapats har resulterat i att biståndssökarnas möjligheter att leva ett självständigt liv begränsas. Detta på grund av den skammen som biståndssökande upplever av att erhålla ekonomiskt bistånd. Stigmatiseringen som riktas mot biståndssökande stärks av den negativa synen på biståndssökande när de beskrivs i termer av "lata", "brist på vilja att prestera" samt "utnyttjare av systemet". Tidigare nämndes även skam som biståndssökande kan komma att uppleva relaterat till ekonomiskt bistånd. Stigmatisering och känslan skam som uttrycks bekräftas även av Marttila et al. (2009) studie, att biståndssökande upplever känslor av skam och isolering relaterat till att söka ekonomiskt bistånd. Inte minst att människans autonomi påverkas och begränsas till följd av den maktlöshet som upplevs av att inte kunna försörja sig och sin familj samt leva ett självständigt liv. Trots att ekonomiskt bistånd resulterar i en minskad ekonomisk stress så är upplevelsen av stigmatisering bland biståndssökande större. Stigmatisering, maktlöshet och de oundvikliga känslorna av skam är således ett resultat bland biståndssökande när de ställs inför mötet med offentliga verksamheter. Till följd av detta växer viljan att isolera sig från resten av samhället allt större (Starrin, Kalander Blomkvist & Jansson 2003).

Att inte vilja vara en del av socialtjänstens system för ekonomiskt bistånd, var något vi ofta fick höra under vår VFU-period. Orsaken till att biståndssökande inte ville vara en del av systemet för ekonomiskt bistånd berodde bland annat på att de tidigare i sitt liv hade haft ett arbete och varit självständiga. Många biståndssökande uttryckte även att de hade fullständiga utbildningar sedan tidigare och besvikelsen att inte kunna nyttja dessa utbildningar var mycket stor. Andra biståndssökande förklarade att vara en del av systemet för ekonomiskt bistånd hade gått i generationer vilket resulterade i att biståndssökande uttryckte att de inte visste något annat än att erhålla ekonomiskt bistånd. Då behovet av ekonomiskt bistånd inte var något biståndssökande själva hade bestämt så var kontakten med socialtjänsten nödvändig för att klara av vardagen. Ytterligare anledningar för att inte vilja vara en del av systemet för ekonomiskt bistånd grundade sig i att det hos vissa biståndssökande fanns en annan problematik, såsom missbruk- och beroendeproblematik. En sådan problematik utgjorde svårigheter i att vilja hålla kontakten med socialtjänsten trots att behovet av ekonomiskt bistånd var uppenbart. Detta eftersom biståndssökande med en missbruk- och beroendeproblematik ofta uttryckte en skam i att befinna sig i en dubbel utsatthet. På grund av dessa faktorer uttryckte vissa biståndssökande en stor önskan om att hålla kontakten med socialtjänsten hemlig, vilket väckte ett intresse för oss att undersöka vad det kunde bero på.

Biståndssökandes önskan att hålla kontakten hemlig förklarade även varför vi fick lära oss strategier för att inte röja biståndssökandes kontakt med socialtjänsten. Att däremot lära sig

sådana strategier var något vi ansåg vara högst problematiskt, då vår uppfattning av ekonomiskt bistånd är att det ska vara en hjälpande hand och inte något som väcker skam. Dessa strategier väckte likaså tankar om att verkligheten inte är så som lagen talar för att det ska vara. Ett återkommande sätt för biståndssökande att tala om att vara en del av systemet för ekonomiskt bistånd upplevde vi under VFU-perioden var i "vi och dem" termer. "Vi" enligt biståndssökande var de som erhöll ekonomiskt bistånd medan "dem" var de som var en del av arbetsmarknaden och enligt biståndssökarna levde det "normala livet".

Varför ekonomiskt bistånd kan ses som stigmatiserat var något vi aldrig fick konkreta svar på, trots det att vi såg hur det i verkligheten utspelade sig inom verksamheten. Likaså fick vi aldrig konkreta svar på den skam som biståndssökande kan komma att uppleva, och om det är ett resultat av den stigmatisering som råder bland ekonomiskt bistånd i samhället. Med anledning av detta finner vi det högst relevant och intressant att undersöka de frågor vi aldrig fick svar på, vilket stärkte grunderna ytterligare för ämnesvalet inom detta examensarbete.

1.2 Syfte

Syftet med detta examensarbete är att undersöka varför ekonomiskt bistånd som insats kan upplevas som stigmatiserande samt hur det kan leda till känslor av skam. Studien kommer att genomföras genom en kartläggande studie baserad på en analys och sammanställning av vetenskapliga artiklar och doktorsavhandlingar.

1.3 Frågeställningar

Följande frågeställningar besvaras i studien:

1. Varför kan ekonomiskt bistånd upplevas som stigmatiserande?
2. Hur kan stigmatiseringen kring ekonomiskt bistånd leda till känslor av skam?

1.4 Begreppsförklaringar

1.4.1 Ekonomiskt bistånd

Idag hanteras välfärden i Sverige med hjälp av olika aktörer och verksamheter. Som tidigare nämnt är Socialtjänsten den ledande verksamheten med syftet att verka som det yttersta skydds nätet i samhället. Ekonomiskt bistånd är ett ekonomiskt stöd som varje enskild person kan ansöka om i den kommun de tillhör och syftar till att vara ett tillfälligt stöd. Rätten till bistånd är villkorlig och vem som har rätt till det baseras på bedömningar i enlighet med 4 kap 1 § Socialtjänstlagen (Socialstyrelsen 2021). Det ekonomiska biståndet delas in i två delar: försörjningsstöd och bistånd till livsföring i övrigt. Försörjningsstödet är utformat för att tillgodose hushållets regelbundna kostnader och de kostnader som förekommer månadsvis. Försörjningsstödet täcks delvis av riksnormen som ger en överblick över de kostnader som är någorlunda lika för alla och som utgör riktlinjer inom verksamheten för vilka kostnader som ska beviljas. Vad som anses vara en skälig levnadsnivå framgår av riksnormen som fastställs av riksdagen årligen. Den del av ekonomiskt bistånd som avser bistånd för livsföring i övrigt ska tillgodose kostnader utöver det vanliga och som uppstår vid särskilda behov. Detta görs genom en individuell behovsprövning (Ulmestig, Parsland & Panican 2021; Socialstyrelsen 2021).

Av rekvisiten i 4:1 SoL framkommer det tydligt att den enskilde ska med biståndet tillförsäkras en skälig levnadsnivå. Vad som bedöms vara en skälig levnadsnivå bedöms mot bakgrund av den enskildes situation och de förhållanden som den enskilde lever i, detta för att utgöra en ytterst garanti att den enskilde får rätt insatser för att uppnå en skälig levnadsnivå (Socialstyrelsen 2021).

Kärt barn har många namn. I arbetet presenteras hur ekonomiskt bistånd har haft flera växlande benämningar genom tiderna. Benämningarna har presenterats i syfte att förstå hur ekonomiskt bistånd har kommit att utvecklas och förändras. Men i arbetets alla avsnitt, från inledning fram till förslag på framtida forskning, kommer endast benämningen *ekonomiskt bistånd* som ett samlat begrepp att användas. Detta med syftet att skapa en klarhet för läsaren genom hela arbetet och minska möjligheterna till otydlighet som hade kunnat uppstå om vi hade benämnt ekonomiskt bistånd på olika sätt. Genom att förhålla oss till ett samlat begrepp skapas en röd tråd genom hela arbetet.

1.4.2 Biståndssökande

Biståndssökande är den enskilde som ansöker om ekonomiskt bistånd (Socialstyrelsen 2021). Benämningarna på personer som mottar ekonomiskt bistånd är många men för att minimera risken att förvirringar skapas har vi valt att använda ett samlat begrepp: biståndssökande. Biståndssökande i det här arbetet avser de som *ansöker om* ekonomiskt bistånd och de personer som *mottar* ekonomiskt bistånd.

2. Bakgrund

I följande avsnitt görs en redogörelse av en historisk bakgrund av ekonomiskt bistånd. Avsnittet berör delar som synen på de fattiga, de förändringar som under decennier skett inom ekonomiskt bistånd samt en historisk framställning av stigmatisering och skam.

2.1 Synen på de fattiga förr

Förståelsen av hur man såg på de fattiga går långt bak i tiden. De samhällsförändringar som Sverige men likaså delar av Europa gått igenom, kan i nutid ses som möjliga förklaringar på hur synen på de fattiga kommit att konstrueras och ändras. I takt med digerdöden och spetälskan såg man en ökning i antalet fattiga och det var då viktigare än någonsin att bedöma vilka fattiga som var värdiga av ekonomisk hjälp. Arbetsvilja var däremot en avgörande del i bedömningen och individens arbetsvilja sattes på provning, där det huvudsakliga syftet var att enbart bevilja de "värdiga" hjälp. Därtill infördes tvångsåtgärder och bestraffningar av olika slag, detta för att de fattiga inte skulle komma undan med att inte arbeta och där det huvudsakliga syftet var att utföra kontroll över de fattiga. Arbetsvägran fastslogs vara ett brott. Ett krav som kom att gälla innebar att alla över 15 år var skyldiga till att arbeta för att bidra till sin försörjning. Om kravet inte uppfylldes var tvångsarbete samt tvångsvård en form av bestraffning som rådde i samhället. Fattigvårdslogiken kom vidare att skapa märkbara särskiljningar mellan värdiga och ovärdiga fattiga vilket även medförde en stigmatisering av de personer som var i behov av ekonomisk hjälp. De fattiga kom att bli sedda som lata, ha dålig hygien och deras moral som ansågs vara förkastlig ifrågasattes (Ulmestig, Parland & Panican 2021).

Förr såg man på de fattiga som ett socialt problem och inte fattigdom i sig, där syftet var att bekämpa fattiga snarare än att bekämpa fattigdom. Det talar även för hur man såg på de fattiga. Tankesättet om individuella problem sågs som en orsak till fattigdomen var under den tiden framträdande, vilket ledde till att man såg på de fattiga som ett hot och med en bristande moral (Ulmestig, Parland & Panican 2021). De fattiga som ansågs vara arbetsföra utgjorde inte något större problem i samhället, däremot var "asociala" och icke-arbetsföra fattiga de som orsakade problemen och man skulle därför agera hårt mot dessa. De arbetsföra fattiga, även de som föll inom ramen för värdiga av ekonomisk hjälp, ansågs ha ett värde och på så vis hade man en plikt att erbjuda försörjning och omsorg gentemot dem. Trots plikten att erbjuda hjälp så var en central tankegång att avskräcka de fattiga arbetsföra från att behöva erhålla hjälp för sin försörjning (Sunesson 2012). Fattigvårdslogiken kom under 1800-talet att ändras och fokus riktades då åt kategorisering, tvång, motprestation och stigmatisering av personer som hade ett behov av hjälp med sin försörjning. Kategoriseringen innebar att en fördelning mellan vilka som skulle få hjälp ändrades till sjuka, äldre och föräldralösa barn. Under 1900-talet och framåt utvecklades och förändrades fattigvården ytterligare. Behovet av att avveckla den gamla fattigvården var framträdande, då den inte var lösningen till sociala problem som kom att uppstå. Den enskilde och dess handlingar kom att ha mindre fokus i den nya fattigvården och synen på individuella problem som förklaring på fattigdomen togs bort (Ulmestig, Parland & Panican 2021).

2.2 Decennier av förändringar

Det svenska trygghetssystemet har under flera decennier genomgått förändringar, som lett till vad som idag definieras som det yttersta skyddsnätet. Under 1900-talet kom de dåvarande fattigvården att bli otillräcklig för att lösa medborgarnas försörjningsproblem vilket resulterade i att en ny fattigvårdslag utvecklades och trädde i kraft. Fattigvårdslagen syftade

till att tillgodose de grundläggande behoven för personer som inte var arbetsföra (Ulmestig, Parsland & Panican 2021). Så småningom kom socialpolitiken, som var en vidareutveckling av fattigvårdslagen, med ambitionen att frångå den stigmatiserade synen på medborgarna som hade försörjningsproblem (Swärd 2019).

Samhällsförändringar samt politik ses som primära faktorer för de förändringar som skett inom hanteringen av försörjningsproblem. Swärd (2019) hävdar att det synsätt som under 1900-talet tillämpades på fattigdom, som ett socialt fenomen, var en bakomliggande orsak till hur välfärden utformades för att hantera och bekämpa sociala problem. Det ekonomiska stödet som under tiden erbjöds syftade till att stödja de personer som inte hade tillräckliga resurser för att klara sig genom självförsörjning. Vidare menar Salonen (2019) att samhällsförändringarna samt moderniseringen av systemet resulterade i skillnader avseende vilka som ansökte om ekonomiskt bistånd och hur det svenska välfärdssystemet hanterades.

Det riktades hård kritik mot dåvarande socialvården och beslut om en socialutredning som skulle förbättra många delar inom socialhjälpens framställdes. En ramlag skulle utformas som skulle tala för jämlikhet, demokrati och trygghet och där socialhjälpens som erbjöds skulle präglas av frivillighet. År 1982 introducerades socialtjänstlagen med en ramlagskaraktär, där individen skulle sättas i centrum (Ulmestig, Parsland & Panican 2021). Införandet av socialtjänstlagen kom att påverka det ekonomiska biståndet, inte minst hur stödformen har benämnts. Från fattigvård, socialhjälp, socialbidrag till försörjningsstöd och ekonomiskt bistånd som det i nutid benämns. Trots denna förändring finns det fortfarande inslag och traditioner från den tidigare fattigvårdslagen som syns till i det nuvarande systemet för ekonomiskt bistånd, synen på biståndssökande är en av dem (Salonen 2019). Det ekonomiska biståndet tillhör ett selektivt försörjningssystem, vilket innebär att den hjälp och stöd som erbjuds riktas främst åt särskilt utsatta grupper, även kallat residual subregim. I jämförelse med universella försäkringssystem som är generella i sin karaktär och som fler kan ta del av då de riktar sig mot allmänna grupper (Swärd 2019; Salonen 2019).

Ifall man lyckats eller misslyckats med att bekämpa fattigdom med hjälp av ekonomiskt bistånd är det flera forskare inom detta fält forskat om. Ekonomiskt bistånd kan i viss mening vara behjälplig i att motverka den fattigdom som kännetecknas av att fysiskt påverka den biståndssökande, såsom att inte ha tillräckligt med pengar. Starrin, Kalander Blomkvist & Janson (2003) menar däremot att det ekonomiska biståndet oundvikligen kan motverka den relativa fattigdomen och dess upphov. Relativ fattigdom kan förstås som föreställningar om fattigdom som konstrueras av sociala normer i samhället. Normerna utgör därmed en grund för sociala förväntningar som konstrueras samt tillämpas på biståndssökande. Vad som i samhället anses vara skäliga levnadsförhållanden blir avgörande för hur människor lever. Det resulterar i en mall av normer som biståndssökande vägleder sig efter. Vidare kan detta leda till upphov av eller förstärkta skamkänslor hos den biståndssökande om denne inte uppfyller den standard som normen skapat (Starrin, Kalander Blomkvist & Janson 2003; Angelin & Starrin 2012).

2.2 Stigmatisering och skam - en historik

Skälen till att personer i behov av stöd och hjälp för sin ekonomi ansöker om ekonomiskt bistånd är många och kan grunda sig i både strukturella och individuella orsaker. Orsakerna kan förstås utifrån olika dimensioner beroende på vad det är man undersöker (Socialstyrelsen 2021; Hjort 2019). I Sverige har man över tid sett en förskjutning i grupper som definieras som fattiga och de grupper som är i behov av ekonomiskt bistånd. Av de grupper som finns i samhället finns det några som utmärker sig mer än andra (Salonen 2019). En ekonomiskt

utsatt situation kan innefatta en rad olika påfrestningar, inte enbart att ha en knapp ekonomi utan likaså en generell osäkerhet avseende att inte klara av månaden. Vilket i sin tur kan väcka en rad olika emotioner som känsla av stress, skam, rädsla och oro.

Behovet av extern hjälp, i form av ekonomiskt bistånd, kan för vissa biståndssökande upplevas som skamligt vilket kan ha sin grund i att inte vara oberoende och självständig. Skammen i fråga kan förstås i förhållande att mot sin vilja befinna sig i en underordnad position. Det är även vanligt förekommande i västerländska länder där normer och föreställningar talar för hur något bör vara i samhället. Forskning inom detta fält lyfter hur stigmatisering är ett resultat av sociala föreställningar som konstrueras i samhället och kan vara bidragande till den skamkänsla som upplevs kopplat till att erhålla ekonomiskt bistånd (Angelin & Starrin 2012; Angelin 2009; Starrin, Kalander Blomkvist & Janson 2003).

Den stigmatisering som skapas mot biståndssökande har även sin grund i andra faktorer. Några av de faktorerna berör särbehandling i kontakt med socialtjänsten. En vidare faktor är förlust av ens frihet, när man är biståndssökande så har man en viss summa som ska tillförsäkra en skälig levnadsnivå. Detta innebär att den biståndssökande behöver planera och välja hur pengarna ska spenderas. Den begränsningen kan även röra sig bortom enbart en ekonomisk begränsning utan likaså en social begränsning och kan således ses som starka komponenter för konstruktion av stigmatisering (Spicker 1994).

Som ovan nämnt förklarar Angelin & Starrin (2012) samt Spicker (1994) konstruktionen av stigmatisering. Scheff & Starrin (2013) bekräftar hur skamfullt det är för biståndssökande att vara beroende av välfärdssystemet. Tanken om hur biståndssökande inte endast utsätts för lidande avseende materialistiska aspekter i form av pengar utan även för lidande i form av social status. Lata och omoraliska är två av många förekommande antaganden gentemot biståndssökande. Och den starka känslan av att vara misstrodd som biståndssökande är allt annat än dold. Detta resulterar i att biståndssökarnas position i att vara en stigmatiserad grupp i samhället och deras enskilda emotioner om skam förstärks avsevärt. Biståndssökande beskriver att medkänslan från resten av samhället inte existerar.

Spicker (1994) menar att en bidragande faktor till att gruppen är stigmatiserad är till följd av den stämpling som sker gentemot biståndssökande där denne ses som en annorlunda person baserat på kontakten med socialtjänsten. Att bli stämplad som biståndssökande kan i sig stärka stigmat och skamkänsla hos den biståndssökande. Här menar Spicker (1994) att de olika faktorer som kan ligga till grund för att stigma konstrueras kan samverka och behöver nödvändigtvis inte verka ensamma i det. Försöket att tona ned och förändra synen på den tidigare fattigvårdstämpeln för de som erhåller ekonomiskt bistånd har inträffat utan någon vidare framgång. Den inristade synen på biståndssökande och synen på ekonomiskt bistånd i sig anses vara något som kommer följa med oberoende av hur mycket man än försöker förnya och förändra det yttersta skyddsnätet. Den påtagliga synen på biståndssökande och själva hjälpformen i sig resulterar oundvikligen till biståndssökarnas omfattade känslor av skam och samhällets stigmatisering av gruppen (Salonen 2013).

3. Teori

I följande avsnitt presenteras de teorier som tillsammans bildar arbetets teoretiska ram. Syftet med det teoretiska avsnittet är att lättare kunna förstå och analysera det resultat som kommer att presenteras. Nedan görs en redogörelse av teorin om stigmatisering och teori om skam.

Det råder ingen tvekan om att emotioner är något som utgör människors vardag, och förmågan att kunna uppleva känslor har en avgörande roll i hur starka relationer skapas människor sinsemellan. Emotionssociologi beskriver hur emotioner har en betydande roll i den sociala interaktionen mellan människor och i samhället som helhet. Ännu tydligare framkommer det hur emotioner som skam är starkt kopplat till sociala band (Dahlgren & Starrin 2004). För att förstå skam som teori ur ett emotionssociologiskt perspektiv är det av vikt att först ta itu med teorin om stigmatisering.

3.1 Stigmatisering

Begreppet stigmatisering kommer från grekiskan och betyder i sin enkelhet märke. Stigmatisering är själva processen till att någon tillskrivs fördomsfulla attityder som anses vara avvikande. Erving Goffman (2014) menar på att stigmatisering fokuserar på allt från egenskaper, relationer och situationer som är avvikande i en persons moraliska status. Kategorisering av människor förekommer i alla samhällen, men processen att kategorisera ser olika ut beroende på tillvägagångssättet som används för att kategorisera människor. Kategorisering av människor återfinns i olika sociala miljöer och människor kategoriserar varandra. Orsaken till att kategorisering är ett fenomen som existerar inom ett samhälle beror på att samhället i helhet skapar egenskaper som anses vara normala och acceptabla respektive icke-normala och därmed icke acceptabla egenskaper bland människor i ett samhälle. När människor inte uppfyller de normaliserade och acceptabla egenskaperna i ett samhälle upplevs dessa människor som konstiga och därmed avvikande, vilket är den tidigare nämnda processen av stigmatisering där människor tillskrivs avvikande beteende från det som anses vara normalt. Eftersom ett samhälle har övertag så är avvikande egenskaper ytterst enkla att definiera och oönskade egenskaper faller offer för stigmatisering.

Goffman identifierar tre olika typer av stigma i sin teori om stigmatisering. Första är fysiska och synliga stigma. Den andra stigmat är människans karaktär och tredje stigmat är etnicitet och religion. Den första stigmat är fysiska och synliga egenskaper som uppfattas avvikande från normen. Det andra stigmat, det vill säga stigmat om människans karaktär handlar om avvikande egenskaper såsom att inte vara arbetsför eller att inneha missbruksproblematik. Tredje och sista stigmat som Goffman talade om var etnicitet och religion i den bemärkelse vilken grupp en människa tillhörde som ansågs vara avvikande (Goffman 2014).

Scheff & Starrin (2013) lyfter Thomas J. Scheff som vidareutvecklar av teorin om stigmatisering. Scheff lyfter att stigmatisering innebär att någon är missaktad, misstrodd eller så långt som vanärad. Scheff menar att emotioner är starkt kopplade till sociala band, och sociala band har en tydlig koppling till stigmatisering. Sociala band är ett mångfacetterat begrepp och är ytterst viktiga för människan. Detta eftersom sociala band fungerar som en slags motivation som sammankopplar människor och grupper i samhället. Scheff menar att sociala band är något som testat i socialt samspel med andra och har därmed olika status beroende på det sociala sammanhanget. Sociala band är något som kan repareras, hotas och skadas (Aspelin 1996).

Scheff håller däremot med Goffman i beskrivningen att egenskaper som anses vara avvikande och skamliga är en syn skapad av samhället som har tillskrivit vissa beteenden eller handlingar som avvikande. Det är där kopplingen mellan sociala band och stigmatisering tar sig i uttryck. Stigmatisering är ett resultat av att sociala band som egentligen ska sammankoppla människor, hotas eller skadas. Stigmatisering innebär att identiteten på något är omoralisk, skadad och avvikande. Stigmatisering enligt Scheff handlar om att den som betraktas som utsatt för att vara avvikande i samhället konstant påminns om att denne gör något skamligt och sedan tillskrivs detta avvikande beteende (Scheff & Starrin 2013).

3.2 Skam

Thomas Scheff är en ledande företrädare inom teorin om skam. Scheff menar att skam är en emotion som ett resultat av stigmatisering. För att bättre kunna förstå Scheffs teori om skam behöver man även här lägga stor vikt på de sociala banden som Scheff pratar om. Scheff menar att de sociala banden är motiv bakom det mänskliga beteendet och något som håller samman samhället. För att förstå hur sociala band kan repareras respektive hotas talar Scheff om emotionerna skam och stolthet. Thomas Scheff förklarar skam och stolthet som två ledande sociala emotioner hos människor med anledningen att dessa två emotioner uppfyller ett antal funktioner. Skam och stolthet är också emotioner som är relaterade till det ovan nämnda begreppet sociala band, detta eftersom dessa två emotioner är grundläggande för medvetandet och den moraliska känslan hos människan. Stolthet och skam är alltså som signaler för det sociala bandet. Stolthet är en emotion som i regel förknippas med något positivt och fungerande sociala band. Skam däremot är den emotion som signalerar hotande sociala band. Scheff i teorin beskriver skam relaterat till relationella och sociala processer, alltså att skammen ter sig olika beroende på det sociala sammanhanget. Alltså kan emotionen skam enligt Scheff ses på två olika sätt; skam som förklarar de hotade sociala band och normal skam. Normal skam är en mall för social kontroll när någon uppvisar felaktigt beteende som gör att den enskilde avviker från rådande normer i samhället. Normal skam som en social kontroll innebär att de som upplever skam väljer att upprätthålla sociala normer och förväntningar för att inte riskera att bli avvisade, som med andra ord benämns för informell bestraffning (Scheff 1994; Dahlgren & Starrin 2004; Scheff & Starrin 2013; Aspelin 1996).

Vidare talar Scheff om skam som en social känsla. Skam som en social känsla innebär att emotionen skam uppstår i samband med sociala sammanhang där den utsatta känner av omgivningens negativa attityder gentemot en. Det innebär att skam uppstår i samband med att självet värderas genom andras ögon, och är tydligt kopplat till hur den utsatte känner att den uppfattas av andra. Detta resulterar i att Scheff i sin teori om skam talar om tillhörighet som en ytterst viktig komponent. Att känna tillhörighet är en förutsättning för de sociala banden, då tillhörighet talar för trygga sociala band. När känslan av tillhörighet hos människor inte uppfylls försvarar människan sig genom individualism. Individualism är ett tillvägagångssätt för människan att förneka behovet av trygga sociala band och är tydligt kopplat till emotionerna stolthet och skam. Att inte känna tillhörighet till samhället kan enligt Scheff förklaras genom två typer av icke-erkänd skam. Den första är öppen odifferentierad skam och innebär att den emotionella smärtan som uppstår hos den enskilde benämns med diverse termer som exempelvis dum eller inkompetent. Den enskilde tilltar därmed olika beteenden för att dölja skammen. Förbisedd skam är den andra typen av icke-erkänd skam och handlar om att distansera sig från den upplevda skammen. Scheff menar att emotionen skam leder ofta till andra emotioner som exempelvis ilska och frustration (Scheff 1994; Dahlgren & Starrin 2004; Scheff & Starrin 2013; Aspelin 1996).

Förutom de tidigare nämnda aspekterna av skam är alienation ytterligare en aspekt. Alienation är ett tecken på främlingskap och maktlöshet som uppstår när människor inte följer de rådande normerna skapade av samhället. Alienation enligt Scheff innebär att relationen till samhället går i linje med upplevelser av isolering och de inblandade separeras från varandra. Scheff menar att uppleva skam är centralt för förståelse och lösningen av sociala problem som kan komma att uppstå människor emellan. Avslutningvis lyfter Scheff icke-alienerade sociala relationer. Icke-alienerade sociala relationer innebär att det finns en balans mellan individens och gruppens behov sinsemellan. Den här balansen mellan individer och grupper utgör en adekvat differentierad relation (Scheff 1994; Dahlgren & Starrin 2004; Scheff & Starrin 2013; Aspelin 1996).

4. Metod

I följande avsnitt görs en redogörelse av den metod som har tillämpats för att sammanställa examensarbetet. Avsnittet inleds med en förklaring av vår förförståelse inom det valda forskningsområdet och som sedan övergår till en beskrivning av val av metod. Val av metod följs sedan av en metoddiskussion som tydligt beskriver möjligheter och begränsningar som har uppstått av metoden samt studiens urval och tillvägagångssätt vid litteratursökning. Föreläsningsvis presenteras kompletterande sökningar, etiska övervägande och slutligen arbetsfördelningen mellan oss författare.

4.1 Förförståelse

En oundviklig faktor för att bilda förståelse inom ett forskningsområde menar Patrik Aspers (2011) baseras på forskarens förförståelse. Den härstammar i sin grund från vardagsförståelse. De erfarenheter och kunskap som forskaren bär med sig gör det möjligt för att bilda en förståelse av det sammanhang som denne befinner sig i.

Tankar och idéer om fenomen som ska utforskas grundar sig i det som forskaren finner av intresse i det vardagliga sammanhanget. På så vis kan förförståelsen även vara behjälplig i förståelsen av nya fenomen. Vidare påstår Aspers (2011) att det är av stor vikt att forskaren kombinerar sin förförståelse kopplat till det nya sammanhang som forskas inom. Detta för att möjliggöra att se saker med olika vetenskapliga glasögon.

Med bakgrund till att vi som författar det här examensarbetet är socionomstudenter och har snart sex terminer bakom oss så besitter vi en förståelse och teoretisk kunskap kring det sociala arbetet. Det är således rimligt att förstå att våra perspektiv på sociala problem präglas av den kunskap vi fått från utbildningen, men likaså av de normer och värderingar som finns i samhället. Eftersom vi studerar socialt arbete kan det i sin tur även präglade det som anses vara av intresse för oss att undersöka, vilket tenderar att rikta sig mer mot sociala problem som ett resultat av strukturella faktorer snarare än individuella. Med anledning att vi båda har genomfört vår VFU-period inom enheten för ekonomiskt bistånd har det genererat en bredare bild av det sociala arbetet som utförs inom ekonomiskt bistånd.

Vi är väl medvetna om att detta ger oss en förförståelse kring ämnesområdet samt att vi till följd av detta har åsikter och vetskap hur sociala problem bemöts och hanteras inom verksamheten. Vår förförståelse kring ekonomiskt bistånd grundar sig i våra upplevelser och erfarenheter från arbetsplatsen. Vår förförståelse och våra fördomar kommer oundvikligen finnas med i studien men med målet att dessa inte ska påverka våra analyser och resultat ur en negativ aspekt. Förhoppningen är att det snarare ska generera en mer nyanserad bild av ämnet vi valt att undersöka.

4.2 Val av metod

Val av metod för det här arbetet är en kartläggande studie, där metoden syftar till att på ett övergripande sätt beskriva kunskapsläget inom ett ämnesområde. Kartläggande studie är således en metod som används för att granska tidigare vetenskapliga data, även kallat sekundärdata. Det som skiljer en kartläggande studie från andra likartade typer av studier är att kartläggande studie inte syftar till att fokusera på specifika forskningsfrågor. Utan att istället på ett övergripande sätt försöka identifiera all relevant litteratur utan att riskera att gå miste om relevant information inom ämnesområdet. Det innebär att en kartläggande studie är en praktisk metod för att lättare identifiera återkommande teman och begrepp som är högst relevanta. Det underlättar därmed tillgängligheten av relevanta källor för det valda

ämnesområdet (Arksey & O'Malley 2003). Trots att vi har forskningsfrågor som vi utgår från i det här arbetet så ger en kartläggande studie oss möjligheten att anta en utforskande ansats. Forskningsfrågorna som formulerats för arbetet har genererat i att vi har kunnat se olika perspektiv och riktningar inom ämnesområdet. De utforskande forskningsfrågorna har vidare öppnat upp möjligheterna för oss att kunna urskilja de studier som bekräftar varandra, samt studier som inte alls talar för samma resultat. Båda perspektiven har varit ytterst relevanta för arbetets resultat.

4.3 Metoddiskussion - möjligheter och begränsningar

Vi är medvetna om att det valda ämnet för arbetet är brett och därmed har val av metod, för att hitta relevanta artiklar för arbetets syfte och frågeställningar, varit många. Trots flera olika metoder och tillvägagångssätt, har en mängd övervägningar resulterat i att kartläggande studie är den mest lämpliga metoden. En kartläggande studie har utökat möjligheterna för oss att undersöka hela fältet. På så sätt har vi fått en tydlig översikt över de olika aspekterna av stigmatisering och skam relaterat till ekonomiskt bistånd och har därmed tydligt kunnat besvara examensarbetets frågeställningar. Metoden har också varit mycket praktiskt för att lättare identifiera olika teman och begrepp som har varit avsevärt givande för arbetet, något som bekräftas ovan för vad kartläggande studie som metod ska tillföra.

Självklart har kartläggande studie som metod tillfört svårigheter i processen att finna relevanta vetenskapliga artiklar. En av utmaningarna med den valda metoden har varit att välja ut artiklar och välja bort de artiklar som har varit irrelevanta för föreliggande arbete. Processen av att välja ut och välja bort vetenskapliga artiklar i varje sökning har varit mycket tidskrävande och därmed också en utmaning. Trots utmaningarna har kartläggande studie som metod öppnat vägarna för att använda en bred variation av tidigare vetenskaplig forskning som bestått av växlande forskningsmetoder. Som exempelvis kvantitativa och kvalitativa studier. Möjligheten att kunna ta del av både kvalitativa och kvantitativa studier har genererat en helhetsbild med olika perspektiv av det valda ämnesområdet. På så vis har en kartläggande studie minimerat riskerna att gå miste om viktig information.

Kvalitativ metod och dess tillvägagångssätt för att inhämta resultat karaktäriseras många gånger av en specifik forskningsfråga med en viss specifik population och datainsamling (Ahrne & Svensson 2015). Vilket är en primär anledning till att vi inte har valt att använda en kvalitativ metod som tillvägagångssätt. Då syftet med vårt arbete är att inhämta information kring om stigmatisering råder bland ekonomiskt bistånd och om skam bland biståndssökande är ett resultat av stigmatisering. Med anledning att en begränsning med arbetet var att vi inte fick intervjua utsatta personer hade vi med en kvalitativ metod inte kunnat få fram det resultat som vi eftersökte för studiens frågeställning. Kartläggande studie har även utökat möjligheterna att hitta relevant information till resterande delar av studien utöver resultatdelen vilket har varit ytterst användbart. Därtill tillkom ännu en utmaning som uppstod i samband med vald metod. Utmaningen var att många av våra sökningar resulterade i artiklar vars forskning utgick från länder som har exkluderats i arbetet. Vilket försvårade processen att hitta relevanta artiklar. Trots utmaningarna har fördelarna med kartläggande studie som metod varit fler, vilket utgjorde en självklarhet för oss att använda en kartläggande studie som metod.

4.4 Urval

Urval har varit av stor vikt att göra. Med hjälp av inklusions- och exklusionskriterier har vi kunnat hitta relevanta informationskällor för att minimera risken att frångå syftet och

frågeställningarna som ska besvaras. En självklar inklusionskriterie för arbetet har varit vetenskapliga artiklar som är peer-reviewed och doktorsavhandlingar. Dessa två typer av informationskällor har genererat en övergripande bild av ämnesvalet med tillförlitlighet om att resultatet som kommer att presenteras i det här arbetet bygger på äkthet.

Vidare inklusionskriterie som kom att ändras under sökningsprocessen var avgränsat publiceringsår 2010–2024. Trots de angivna publiceringsåren resulterade sökningarna många gånger i vetenskapliga artiklar och doktorsavhandlingar publicerade innan år 2010. Det resulterade i att vi insåg att en sådan avgränsning utgjorde svårigheter att finna tillräckligt med information. Därmed valde vi att inkludera en bredare tidsaspekt bestående av vetenskapliga artiklar från år 2000. Trots ett sänkt kriterium med 10 år anses artiklarna vara högst relevanta för examensarbetet med anledning att informationen fortfarande överensstämmer med artiklar valda senare i tiden.

Slutligen har artiklar där forskningen har genomförts i Västeuropa och Nordamerika varit en inklusionskriterie. Det här på grund av att de valda världsdelen har en liknande syn på systemet om ekonomiskt bistånd. Jämfört med Asien och Oceanien där mycket forskning har gjorts, men förblev ett exklusionskriterium i det här arbetet. Orsaken till att Asien och Oceanien är ett exklusionskriterium beror på att systemet för ekonomiskt bistånd skiljer sig åt avsevärt jämfört med Västeuropa och Nordamerika. Med anledning att kartläggande studie har varit den ledande metoden för det här arbetet har det varit viktigt för oss att inte begränsa möjligheterna att ta del av all information kring fältet som undersöks. Därav har vi valt att inkludera forskning som avser både män och kvinnor, med en åldersgräns på 18 år och äldre.

4.5 Litteratursökning och tillvägagångssätt

Datinsamlingen för vårt arbete skedde främst genom databassökningar. För att få tillgång till nyanserad information kring ämnet, valde vi att använda oss av fem olika databaser, dessa är: APA PsycInfo, Sociological Abstracts, SwePub, Scopus och JSTOR. För att tydligare få grepp om vilka databaser som är mest lämpliga för vårt arbete samt hur vi ska genomföra våra sökningar, tog vi hjälp av Malmö universitets bibliotekarie. Mötet med bibliotekarien öppnade upp vägarna för att självständigt genomföra manuella sökningar och sedan även kedjesökningar.

APA PsycInfo är en databas bestående av vetenskapliga artiklar på engelska inom psykologi och beteendevetenskap (Barajas, Forsberg & Wengström 2013). Sociological Abstracts är en databas på internationell nivå som innehåller vetenskapliga artiklar inom sociologi och socialt arbete. Vidare är scopus är en abstract- och referensdatabas som ger tillgång till vetenskapliga artiklar från olika verksamhetsområden. Jämfört med de två tidigare nämnda databaserna som inriktar sig främst på psykologi, sociologi och socialt arbete. SwePub däremot är en databas med publicering av olika vetenskapliga skrifter vid svenska lärosäten. JSTOR är en databas bestående av tidskrifter samt e-böcker inom humaniora samt samhällsvetenskap.

Ovannämnda databaser var behjälpliga i att ta fram vetenskapliga artiklar av olika slag. Lämpliga artiklar hittades med följande nyckelord: socialbidrag, ekonomiskt bistånd, stigmatisering, skam, biståndssökande och upplevelser. Efter att nyckelorden bestämdes kunde vi i samråd med vår handledare samt Malmö Universitets ordlista för socialt arbete välja ut lämpliga sökord på engelska som resulterade i märkbara resultat. Sökorden som användes under sökprocessen är följande: “socialbidrag”, “ekonomiskt bistånd”, “stigmatisering”, skam, “financial assistance”, “social assistance”, “stigma”, “shame”, “welfare recipients”, “Sweden”, “experience” och “perspective”.

Som tidigare nämnt fick vi med hjälp av bibliotekariens råd och stöd, vägledning i hur de valda nyckelorden och sökorden kunde kombineras för att effektivisera sökprocessen i databaserna. Främst fick vi hjälp med hur de booleska operatorerna "OR" och "AND" skulle användas för att genom fritextsökning kombinera de utvalda sökorden rätt (Barajas, Forsberg & Wengström 2013). För att utöka möjligheterna att ledas in på rätt spår av lämpliga artiklar bestod några av våra sökningar av sökord i obestämd form (*). För att hitta material som var av relevans för arbetet genomfördes totalt 10 sökningar i olika databaser. För varje sökning så lades det in avgränsningar, detta för att vi skulle få fram material som styrker det vi undersöker. Vilka avgränsningar som gjordes samt vilka artiklar som valdes från sökningarna, framgår av tabell 1 nedan.

Via databasen Sociological Abstract gjordes totalt fyra sökningar vid två olika tillfällen. Första sökning, den 26 november 2024, genomfördes genom att kombinera sökorden på följande vis: "social assistance" OR "financial assistance" AND stigma* OR shame. Efter avgränsningarna resulterade sökningen i totalt 44 vetenskapliga artiklar, varav alla titlar lästes. Slutligen bedömdes tre artiklar vara av relevans och inkluderas i arbetet. Andra sökning, den 26 november 2024, genomfördes genom att kombinera sökorden på följande vis: "social assistance" OR "financial assistance" AND "Sweden". Efter avgränsningarna resulterade sökningen i totalt 104 vetenskapliga artiklar varav alla titlar lästes. Av sökning två bedömdes tre artiklar vara av relevans och inkluderas i arbetet. Tredje sökning, den 27 november 2024, genomfördes genom att kombinera sökorden på följande vis: "social assistance" OR "financial assistance" AND stigma* OR shame AND experience. Sökningen resulterade, efter avgränsningar, i totalt 17 artiklar varav alla titlar lästes. Av tredje sökning bedömdes en artikel vara av relevans och inkluderas i arbetet. Fjärde sökning, den 27 november 2024, genomfördes genom att kombinera sökorden på följande vis: ("welfare recipients") AND (Stigma* OR shame) AND (experience* OR perspective*). Sökningen resulterade, efter avgränsningar, i totalt 37 vetenskapliga artiklar varav alla titlar lästes. Av fjärde sökning bedömdes tre artiklar vara av relevans och inkluderas i arbetet.

Via databasen PsycInfo gjordes totalt två sökningar, båda den 26 november 2024. I den första sökning kombinerades sökorden på följande vis: "social assistance" OR "financial assistance" AND stigma* OR shame. Sökningen gav tillgång till en bred variation av artiklar och resulterade, efter avgränsningar, i totalt 84 vetenskapliga artiklar. Alla titlar lästes och de till de titlar som väckte intresse hos oss så lästes även abstracts. Slutligen bedömdes en artikel vara av relevans och inkluderas i arbetet. Vidare till andra sökning så kombinerades sökorden på följande vis: "social assistance" OR "financial assistance" AND stigma* AND "welfare recipients". Sökningen resulterade, efter avgränsningar, i totalt 18 vetenskapliga artiklar varav alla titlar lästes. Följt av andra sökning bedömdes en artikel vara av relevans och inkluderas i arbetet.

Via databasen Swepub gjordes det sammantaget en sökning den 26 november 2024. Sökorden kombinerades på följande vis: ("social assistance" OR "financial assistance" OR "socialbidrag" OR "ekonomiskt bistånd") AND (stigma* OR shame OR stigmatisering OR skam). Sökningen resulterade, efter avgränsningar, i totalt 36 artiklar varav alla titlar lästes. Sökningen i Swepub ledde till att två doktorsavhandlingar bedömdes vara av relevans och inkluderas i arbetet. Via databasen Scopus gjordes det totalt en sökning den 27 november 2024. Sökorden kombinerades på följande vis: "social assistance" OR "financial assistance" AND stigma* OR shame. Sökningen resulterade, efter avgränsningar, i totalt 14 artiklar varav alla titlar lästes. Av sökning i Scopus bedömdes två artiklar vara av relevans och inkluderas i arbetet. Den 9 december 2024 gjordes en sökning via databasen JSTORE med

syftet att komma åt artiklar som berör den teoretiska utgångspunkten för arbetet. Sökningen gjordes genom sökordet “Thomas J. Scheff” och resulterade, efter avgränsningar, i totalt 1176 artiklar. Av sökningen bedömdes en artikel vara av relevans och inkluderas i arbetet. Sammanfattningsvis så hittade vi totalt 18 vetenskapliga texter bestående av artiklar, tidskrifter och doktorsavhandlingar.

Avsnittet för resultat kommer att presenteras i form av teman. Detta utgör vad en tematisk analys är. Tematisk analys är en grundläggande och flexibel analysform som kan användas inom många forskningsfält. Analysen syftar till att hitta teman i material för att skapa struktur och för att lättare förstå det insamlade materialet (Ahrne & Svensson 2015). Förfarandet av tematiseringen har genomförts genom att undersöka de utvalda artiklarnas syfte och resultat. Undersökningen gjordes på så vis att i takt med att vi läste artiklarna skrev vi upp alla teman som vi kunde hitta i artiklarna. Efter att ha gjort en lista med flera olika teman, sammanställdes de teman som vi såg var återkommande i artiklarna och som var av relevans för detta examensarbete. De teman som valdes återfinns i avsnittet för resultat och analys.

TABELL 1. Redovisning av litteratursökningar

Datum	Databas	Sökord	Avgränsning	Antal träffar	Antal valda artiklar
26 november 2024	Sociological Abstract	“social assistance” OR “financial assistance” AND stigma* OR shame	Peer Reviewed & årtal 2010–2024	44	3 Roelen K, (2020) Blomberg K, Kroll C & Kallio J, (2018) Bierbaum M & Nillesen E, (2021)
26 november 2024	Sociological abstract	“social assistance” OR “financial assistance” AND “Sweden”	Peer Reviewed & årtal 2010–2024	104	3 Heggebø K, Dahl E & A van der Wel K, (2020) Marttila A, Whitehead, M., Canvin, K. & Burström, B (2009) Gustafsson B, Katz K & Osterberg T, (2020)
26 november 2024	PsycInfo	“social assistance” OR “financial assistance”	Peer Reviewed & årtal 2010–2024	84	1 Schofield T, Haslam N & Butterworth P, (2018)

		AND stigma* OR shame			
26 november 2024	PsychInfo	"Social assistance" OR "financial assistance" AND stigma* AND "welfare recipients"	Peer-reviewed	18	1 Spicker. P (1984)
26 november 2024	Swepub	("social assistance" OR "financial assistance" OR "socialbidrag" OR "ekonomiskt bistånd") AND (stigma* OR shame OR stigmatisering OR skam)	Doktorsavhandling	36	2 Angelin A (2008) Angelin A (2009)
27 november 2024	Sociological abstract	"social assistance" OR "financial assistance" AND stigma* OR shame AND experience	Peer-reviewed, årtal 2010– 2024	17	1 Bolin A & Sorbring E, (2020)
27 november 2024	Sociological abstract	("welfare recipients") AND (Stigma* OR shame) AND (experience* OR perspective*)	Peer-reviewed & årtal 2001– 2024	37	3 Gray K (2005) Simonse O m.fl. (2022) Boland T, Doyle K & Griffin R, (2022)
27 november 2024	Scopus	"social assistance" OR "financial assistance" AND stigma* OR shame	Peer-reviewed, årtal 2010– 2024, begränsat till land: Sverige, Norge,	14	2 Jørgensen S (2024) Torbjørnsen A, Utne I & Løyland B, (2023)

			Finland, Nederländerna, Tyskland		
27 november 2024		Funnen från referenserna i Schofield T m.fl., (2018)			1 Baumberg B, (2016)
9 december 2024	JSTORE	Thomas J. Scheff	Journals, documents, 1995–2024 årtal.	1176	1 Aspelin, J (1996)

4.6 Kompletterande sökningar

Utöver de manuella sökningar som gjorts i databaser, har vi valt att använda oss av kompletterande sökningar. Detta har gjorts genom att kolla vilka källor som använts i de utvalda artiklarnas referenslista och därefter har en bedömning gjorts ifall det förekommer källor som kan vara användbara för arbetet. Som tidigare nämnt i avsnittet för metoddiskussion så har det vid tillfällena uppstått svårigheter i att hitta artiklar som är av relevans för ämnesvalet samt som möter våra kriterier. Kompletterande sökningar har således underlättat för oss i processen att hitta relevant information men likaså få en större bild av hur fältet ser ut. De kompletterande sökningarna har även genererat i att vi fått användning av olika former av skrifter såsom tidskrifter, doktorsavhandlingar och vetenskapliga artiklar.

4.7 Etiska överväganden

En värdegrund för att kunna bedriva forskning och ha en god etik som genomsyrar forskningen är genom att ha en god forskningssed. Att ha en god forskningssed handlar om att forskaren agerar i förhållande till de forskningsetiska principer som talar för hur forskning ska bedrivas på ett ansvarsfullt sätt för att generera ny kunskap. I ett forskningsområde där människor involveras är det av ytterst vikt att ha en god forskningssed för att skydda de deltagandes värdighet och rättigheter, detta för att inte orsaka att någon lider men eller skada (Vetenskapsrådet 2024).

I det här examensarbetet har vi strävat efter att ha en god forskningssed. Etiska hänsynstaganden har gjorts i form av att den ledande metoden som använts är en kartläggande studie vilket innebär att analyser görs av befintlig forskning. Därmed har inga intervjuer genomförts med personer som ansöker om eller mottar ekonomiskt bistånd. Vidare etiska hänsynstaganden som gjorts avser arbetets formulering av syfte och frågeställningar. Dessa är formulerade specifikt för att ifrågasätta vetenskapliga artiklar och inte biståndssökande. Frågeställningarna i arbetet är likaså formulerade så att de är möjliga att besvara genom den valda metoden och i förhållande till forskningsfältet. Vi har tagit i beaktning att funderingar kan förekomma gällande vårt tillvägagångssätt. Funderingar som kan tillkomma avser att valda vetenskapliga artiklar kan innehålla information från deltagare som enbart samtyckt till deltagande i studien som analyseras i examensarbetet. För att minimera risken att personlig information på något vis röjs så kommer inga personliga berättelser återberättas, utan endast analyseras i arbetet.

Slutligen vill vi poängtera att vi är medvetna om att benämningarna på personer som mottar ekonomiskt bistånd är många. Vi har i det här arbetet övervägt vilken benämning som anses mest tillfredsställande för oss att använda. Men ännu viktigare har det varit att välja ut en benämning som i så stor utsträckning som möjligt minimerar risken att stigmatisering kring personer som mottar ekonomiskt bistånd förstärks. Av den anledningen har vi valt att i det här arbetet benämna personer som ansöker om och/eller mottar ekonomiskt bistånd för "biståndssökande". Detta för att utesluta negativa stereotyper förknippade med andra benämningar. Det valda begreppet enligt vår mening fokuserar mer på processen och behovet än på den enskilde individen, vilket ger en mer neutral och respektfull bild av de som ansöker om och/eller mottar ekonomiskt bistånd.

4.8 Arbetsfördelning

Eftersom vi båda är ytterst strukturerade valde vi första veckan att göra upp ett schema för 10 veckor framåt, med tydliga mål för varje vecka. Det tydliga schemat resulterade i en jämn arbetsfördelningen genom hela arbetets gång. Vi har under hela arbetet skrivit i ett gemensamt dokument där vi båda har fått ta del av alla aktuella ändringar och tillägg i arbetet. Utöver det har vi båda deltagit vid varje handledningstillfälle som har erbjudits, likaså vid tillfället som erbjuds av kursansvarig. Ytterligare bokade vi ett enskilt möte med en av bibliotekarierna på Malmö universitet för att gemensamt lära oss att genomföra korrekta sökningar, även det resulterade i en jämn arbetsfördelningen.

Utöver att vi har genomfört lika många sökningar har vi även läst lika många artiklar. Framställandet av examensarbetet har genomsyrats av ett gott samarbete med tydlig kommunikation och lika arbetsbelastning i varje avsnitt. För oss var det av stor vikt att skapa ett arbete där vi båda har känt oss lika delaktiga för att skapa ett enhetligt arbete med god läsflyt, struktur och språk. Vårt likasinnade tillvägagångssätt och gemensamma medverkan har varit nyckeln till att skapa ett examensarbete som vi båda är ytterst stolta över.

5. Resultat och analys

I följande avsnitt redovisas resultatet framtaget av de valda vetenskapliga artiklarna och doktorsavhandlingar utifrån följande teman: socialtjänstens roll och ojämlika maktförhållanden, styrande normer, fördomar och stereotyper, självständighet och autonomi, upplevelsen av emotionen skam, kortvarigt och långvarigt behov, bostadsområde och utländsk bakgrund samt olika upplevelser. Avsnittet inkluderar även en analys av resultatet med hjälp av arbetets teoretiska ramverk.

5.1 Socialtjänstens roll och ojämlika maktförhållanden

Varför ekonomiskt bistånd kan upplevas som stigmatiserande kan förstås ur olika aspekter. Angelin (2009) lyfter att socialtjänsten som verksamhet samt socialsekreterarnas bemötande kan vara en starkt bidragande faktor till att stigmatiseringen av biståndssökande förstärks. Inledningsvis är att befinna sig på socialtjänstens kontor starkt kopplat till stigmatisering, detta eftersom samhällets rådande syn på socialtjänsten präglas av negativa attityder. Biståndssökarnas vetskap om denna negativa syn resulterar i att deras inställning till socialtjänstens arbete med ekonomiskt bistånd utmanas och utsattheten förstärks. Boland, Doyle & Ray (2022) hävdar att socialtjänsten som verksamhet upprätthåller en viss status som de biståndssökande också måste förhålla sig till. Den standardiserade statusen kan förstärka den stigmatisering som redan råder bland gruppen, som i sin tur kan förklara den minskade viljan hos biståndssökande att besöka verksamheten. Något som biståndssökande själva beskriver är att kontakten med socialtjänsten kan komma att upplevas som negativt. Det bekräftas även av Angelin (2009) att orsaken till de negativa känslorna gentemot socialtjänsten beror på de negativa attityderna som socialsekreterare uppvisar både direkt och indirekt gentemot biståndssökande. Detta kan bland annat ta sig i uttryck genom socialsekreterarens bristande förmåga att vara tillmötesgående till den enskildes behov.

När biståndssökande söker sig till socialtjänsten som en sista utväg så är förhoppningen att få hjälp och bli stöttad i sin utsatthet. Socialtjänsten ansvarar för att främja ekonomisk trygghet och välbefinnande och systemet är uppbyggt på ett vis för att bibehålla en positiv inställning i samhället till ekonomiskt bistånd som insats. Däremot är det ett återkommande tema bland biståndssökande om att bilden som lagen har målat upp inte passar ihop till hur verkligheten är. De ramverk som utgör grunden för hur arbetet inom ekonomiskt bistånd ska utformas, upplevs av biståndssökande som en mall för att avslå en ansökan. Tydligt framkommer två olika uppfattningar om ekonomiskt bistånd beroende på vem som talar om insatsen. Biståndssökande uppger hur lagar utökar socialsekreterarnas möjligheter att skylla på den enskilda individen när denne misslyckas med uppgiften att uppnå självförsörjning (Angelin 2009; Jørgensen 2024). När lagen fallerar med sitt syfte om att alla har rätt till ekonomiskt bistånd och misslyckandet hamnar på individen, förstärks den stigmatisering som råder kring att erhålla ekonomiskt bistånd. Känslan av att inte vara en del av samhället utan snarare en del av ett system blir alltmer påtaglig och ett resultat av stigmatisering (Angelin 2009; Jørgensen 2024).

Som biståndssökande, söker man sig till socialtjänsten med ett behov av hjälp vilket automatiskt positionerar den biståndssökande i en underordnad position. Maktförhållanden kan te sig på olika sätt och variera i hur påtagligt det är beroende på vilken makt det talas om. Relationen mellan socialsekreterare och biståndssökande präglas till stor del av makt i den bemärkelse att socialsekreteraren har befogenhet att fatta beslut åt biståndssökande. Biståndssökande befinner sig i en beroendeposition vilket innebär att den har begränsade

möjligheter till att påverka beslut som fattas (Gray 2005; Angelin 2009). Marttila et al. (2009) bekräftar i sin studie att biståndssökande ofta upplever att socialsekreterare utövar makt genom att de fattar beslut åt en. Den minskade möjligheten att få vara delaktiga i beslut skapar och förstärker en känsla av maktlöshet hos biståndssökande. Likaså att inte ha tillräckliga ekonomiska resurser för att klara av sin självförsörjning och överlämna det till någon annan, i detta fall en myndighet innebär för biståndssökande en förlust av självbestämmande. Att redan befinna sig i en ekonomiskt utsatt situation och vara medveten om att någon annan kommer besluta om utfallet av ens livssituation kan komma att stärka upplevelsen av stigmatisering relaterat till ekonomiskt bistånd avsevärt. Förstärkningen av stigmatiseringen kan förstås i förhållande till den underordnade positionen som biståndssökande befinner sig i gentemot socialsekreteraren men likaså utifrån den ekonomiska utsattheten. Jørgensen (2024) beskriver i sin studie hur det inte är naturligt att motta ekonomiskt bistånd. Detta eftersom ekonomiskt bistånd och biståndssökande karaktäriseras av en mängd fördomar och antaganden.

5.1.1 Analys

Hur personal inom socialtjänsten bemöter biståndssökande kan vidare förstås genom Thomas J. Scheffs teori om stigmatisering med sociala band som en viktig komponent för att föra samman människor och grupper i samhället. Sociala band testas i olika sociala sammanhang och uppvisar sig olika mellan olika grupper. Relationen mellan socialsekreterare och biståndssökande har en betydande roll i hur ekonomiskt bistånd som insats upplevs vara. Upplevelsen av ekonomiskt bistånd behöver inte nödvändigtvis präglas av negativa aspekter. Däremot av resultatet skapas förståelsen om att de sociala band mellan socialsekreterare och biståndssökande, som egentligen ska sammankoppla människor i samhället, tar skada av de negativa attityderna som riktas mot biståndssökande som grupp. Detta kan vidare komma att påverka biståndssökandes upplevelse av socialtjänsten och dess arbete. Tanken om hur socialtjänsten är bidragande faktor till stigmatisering bekräftas även i bakgrunden som lyfter att det förekommer en särbehandling i kontakt med socialtjänsten. Detta skapar en förståelse för oss författare om att de sociala banden mellan socialsekreterare och biståndssökande emellan har varit hotande eller skadade redan sedan en lång tid tillbaka (Scheff & Starrin 2013).

Teorier om stigmatisering ger oss en förståelse om att stigmatisering kan konstrueras på olika sätt och förstås ur olika aspekter beroende på sammanhanget. Utifrån resultatet har vi kunnat urskilja likheter med Scheffs och Goffmans teori om stigmatisering. Att bli placerad i en kategoriserad grupp och ständigt bli påmind om att det man gör är skamligt bidrar till stigmatisering (Scheff & Starrin 2013; Goffman 2014). Att i samhället avvika från vad som anses vara accepterat kan vara ett sätt att förstå konstruktionen av stigmatisering vilket ökar risken för kategorisering. Kategorisering av biståndssökande uppstår dels i samband med de negativa attityder som riktas mot socialtjänsten som verksamhet. Vi förstår det som att biståndssökande genom de negativa attityderna tillskrivs oönskade egenskaper av resterande medborgare i samhället. Genom att avvika från rådande normer i samhället faller biståndssökande offer för kategorisering av att ses som annorlunda och placeras i den grupp som samhället anser att denne tillhör inom. Kategoriseringen förstärks ytterligare när biståndssökande befinner sig inom en plats, det vill säga socialtjänstens lokaler där en homogen grupp samlas som inte förknippas med den ideala samhällsbilden av att vara självförsörjande. Detta skapar en tydlig bild om hur två sätt att kategorisera på stärker utsattheten och stigmatiseringen av biståndssökande (Goffman 2014).

Kategorisering sker inte enbart av att befinna sig inom socialtjänstens verksamhet utan likaså av befintliga maktförhållande mellan socialsekreterare och biståndssökande. Stigmatisering är en process av att tillskriva någon annan avvikande egenskap. Att som biståndssökande behöva söka hjälp för sin ekonomiska situation är en första faktor som sätter den biståndssökande i en underordnad position, detta eftersom biståndssökande går emot normen. Socialtjänsten som verksamhet utgör samhällets yttersta skyddsnät och beslutar huruvida hjälpen i samhället ska fördelas. Eftersom samhället har övertag och en dominerande makt att bestämma vilka egenskaper som anses vara avvikande förblir dessa egenskaper ytterst enkla att definiera. Det vill säga i takt med att biståndssökande placeras i en underordnad position blir det självklart att socialsekreterare besitter en överordnad position och har makt att besluta om biståndssökandes utfall. De tydliga maktpositionerna resulterar oundvikligen till kategorisering när roller mellan socialsekreterare och biståndssökande tydliggörs och de avvikande egenskaperna förstärks. Som en sista aspekt så framkommer det tydligt hur lagen är till för att stödja både socialsekreterare i deras beslut men likaså biståndssökande i deras rättigheter. Av resultatet får vi förståelse för att när lagen fallerar med sitt syfte att stötta och hjälpa enskilda i behov, så kan det vara ytterligare en bidragande faktor till kategorisering. Kategoriseringen blir synlig genom att biståndssökande återigen särskiljs från samhället och bekräftar samhällets syn på gruppen vilket oundvikligen stärker stigmatiseringen som råder kring att erhålla ekonomiskt bistånd (Goffman 2014).

5.2 Styrande normer, fördomar och stereotyper

Mottagande av ekonomiskt bistånd utgör, som tidigare nämnt, en osäker position av biståndssökande inom många plan. Att som biståndssökande tillskrivas egenskaper som förknippas med att vara någon som inte bidrar till samhället, bekräftar att ekonomiskt bistånd är stigmatiserat och något som utmanar biståndssökandes moraliska kompass (Jørgensen 2024). Schofield, Haslam & Butterworth (2019) bekräftar ytterligare att samhället har mycket låg tro om ömsesidighet från biståndssökande. Den låga tron grundar sig i att biståndssökande inte anses vara några som kommer att återgälda samhället. Arbetsvilja och självständighet är två komponenter som samhället är uppbyggt av, och att bidra till samhället och visa på en ömsesidighet är något biståndssökande således inte anses göra, detta enligt samhället. Biståndssökande anses ha mindre av dessa goda egenskaper till följd av att de erhåller ekonomiskt bistånd och av den anledningen är misstrodda.

Det råder ingen tvekan om att biståndssökande är en stigmatiserad grupp i samhället. Det stigma och stereotyper som råder avseende biståndssökande kan förstås som bidragande faktorer för marginalisering av gruppen (Jørgensen 2024). Vidare lyfter Angelin (2009) hur en fördom som driver på stigmatiseringen av biståndssökande är att vissa inte haft någon förankring med arbetslivet eller självförsörjning. Gustafsson, Katz & Osterberg (2020) menar att det ligger i människans natur att känna en tillhörighet av olika former. När denna tillhörighet utmanas i samband med en ekonomisk utsatthet, är risken för marginalisering stor. Risken för marginalisering blir allt större när stigmatisering och de stereotyperna kombineras med minskad känsla av tillhörighet i samhället (Jørgensen 2024). Marginalisering handlar om att människor utesluts från samhällets olika områden. Att inte kunna vara en del av samhället på grund av att man som biståndssökande har ett behov av ekonomiskt stöd och hjälp, stärker tanken om stigmatiseringen av biståndssökande som grupp. Marginalisering som är tydligt märkbart i samhället skapar utrymme för att det ekonomiska biståndet associeras med negativa attityder (Angelin 2009).

Stigmatisering lyfter många olika egenskaper som biståndssökande kan komma att besitta enligt samhället. Att vara misstrodd för att tillgodose sina behov med hjälp av samhällets yttersta skyddsnät är något som skiljer sig avsevärt från det som anses vara normalt i samhället. Det resulterar däremot i ett ogillande i sociala sammanhang där den stigmatiserade gruppen biståndssökande anses vara mindre mänskliga än andra. Den uppenbara stigmatiseringen från utomstående leder oundvikligen till känslor av misslyckande i förhållande till jaget hos biståndssökande (Roelen 2020). Negativa attityder är oundvikligen något som i samhället är bestående gentemot biståndssökande och kan starkt kopplas samman som en bidragande faktor till att ekonomiskt bistånd kan upplevas som stigmatiserande. Uppfattningen om biståndssökande är bred och varför ekonomiskt bistånd är stigmatiserande beror på många olika faktorer (Angelin 2008). De stereotyper som funnits i samhället och hur man i alla tider har sett på vad som är rätt, konstruerar stereotyper på hur man idag som människa bör leva. När man inte passar in i stereotyperna så hamnar man utanför och tillskrivs oönskade egenskaper. Lata, utnyttjare av systemet och fuskare är några av många egenskaper som biståndssökande tillskrivs av samhället. Det i sin tur har en betydlig påverkan på hur biståndssökande ser på sin tillvaro (Jørgensen 2024).

Att tillskrivas dessa egenskaper resulterar sedan i två olika utvägar för biståndssökande. Att antingen fortsätta att ansöka och ekonomiskt bistånd och stå ut med vetskapen om att man ingår i en stigmatiserad grupp. Eller så överväger man alternativet att sluta ansöka om ekonomiskt bistånd trots att man har rätt till det vilket kan leda till en underanvändning av ekonomiskt bistånd till följd av stigmatiseringen. Oavsett vilken väg man väljer kvarstår en utsatthet, då man antingen är i en ekonomiskt utsatt situation och inte erhåller ekonomiskt bistånd vilket är stigmatiserat i sig. Eller så befinner man sig i en social utsatthet av att erhålla ekonomiskt bistånd och tillhöra gruppen biståndssökande, vilket också är stigmatiserat (Angelin 2008; Jørgensen 2024; Marttila et al. 2009; Blomberg, Kroll & Kallio 2018).

Samhällets tydligt negativa syn på biståndssökande resulterar även i ett "vi och dem"-fenomen. Enligt biståndssökande är "vi" personer som är hälsosamma och klarar av att arbeta men att den rådande livssituationen sätter dem i en beroendeposition av ett system för att klara månaderna. Medan "dem" enligt biståndssökande är personer med omfattande problematik vars möjligheter att leva ett självständigt liv har fråntagits från dem helt. Detta förklarar stigmatiseringen av ekonomiskt bistånd mellan biståndssökande själva, som i sin tur stärker stigmatiseringen kring gruppen (Marttila et al. 2009). Utöver "vi och dem" - fenomenet talar många studier om den tydliga distinktion som görs mellan värdiga och ovärdiga biståndssökande. Distinktionen mellan värdiga och ovärdiga biståndssökande uppvisar sig genom att de värdiga som erhåller ekonomiskt bistånd är de som har någon problematik som skapar hinder för att arbeta och är därmed inte kapabla att vara en del av arbetsmarknaden. En ovärdig biståndssökande är de som tillskrivs egenskaperna om att vara lata eller utnyttja systemet. Hos en värdig biståndssökande är det uppenbart att det finns en problematik som behöver tillgodoses med hjälp av det yttersta skyddsnätet då de egna möjligheterna är begränsade (Boland, Doyle & Ray 2022; Blomberg, Kroll & Kallio 2018).

Biståndssökande som har ett behov av ekonomiskt bistånd, men som själv inte anser att denne passar in hos "dem", tenderar att passa över stigmatiseringen till de ovärdiga biståndssökarna. Att dela in biståndssökande i "vi och dem" samt i värdiga och ovärdiga utgör en stor möjlighet att stärka samhällets syn på ekonomiskt bistånd och upplevelsen av stigmatisering blir alltmer påtaglig. Detta eftersom tankarna om biståndssökande bekräftas både av utomstående i samhället men likaså mellan biståndssökande själva när de delas upp på det viset (Boland, Doyle & Ray 2022; Blomberg, Kroll & Kallio 2018).

5.2.1 Analys

Normerna i samhället talar tydligt för att den enskilde ska arbeta och bidra till sin egen försörjning och utgör riktlinjer för vad samhällets medborgare ska förhålla sig till. Vår uppfattning av resultatet är att när någon, såsom biståndssökande, inte möter de rådande normerna om att vara arbetsför så utgörs ett avvikande beteende som skapar förutsättningar för att samhället ska stigmatisera gruppen. Goffman bekräftar i sin teori att samhället som aktör ansvarar för konstruktionen av hur människor förväntas handla och agera. När samhällets förväntningar inte uppfylls så tillskrivs människan oönskade egenskaper. Resultatet påvisar hur detta är ett utfall för biståndssökande, detta eftersom de avviker från den mall som i samhället skapats för hur man förväntas agera. Utifrån resultatet kan vi också utläsa hur arbetsvilja och självständighet är två styrande normer i samhället. Biståndssökande tillskrivs däremot egenskaper som lata, utnyttjare av systemet och fuskare som enligt teorin talar för människans karaktär. Synen på biståndssökande som lata syns till att ha följt med under många decennier som tydligt framkommer i avsnittet om bakgrund. Att som biståndssökande tillskrivas en karaktär utifrån sin sociala utsatthet leder till marginalisering och en förstärkt stigmatisering. På så sätt påvisar det tydligt vilka egenskaper som accepteras respektive inte accepteras (Goffman 2014). Detta tar oss tillbaka till sociala band som en viktig komponent för människan. När biståndssökande marginaliseras från samhället hotas även de sociala banden som resulterar i att biståndssökande kommer ännu längre bort från samhället. Orsaken till detta beror på att de sociala banden är hotade på två olika sätt, både socialt och ekonomiskt (Scheff & Starrin 2013).

Stolthet och skam är två emotioner kopplade till de sociala banden. Beroende på vilken emotion som biståndssökande besitter talar det antingen för fungerade eller hotande sociala band. Hotande sociala band väcker en känsla av skam och enligt vår förståelse i linje med resultatet uppstår det när biståndssökande inte når upp till de ideal som samhället har tagit fram. Hotande sociala band är också en vidare förutsättning för marginalisering. Detta i den mening att biståndssökande inte får utrymme att skydda sig själva eftersom de avvikande egenskaperna är ytterst tydliga. Därmed kan detta förklaras även med hjälp av normal skam. Normal skam fungerar som en mall för social kontroll eller med andra ord informell bestraffning när någon uppvisar felaktigt beteende. Informell bestraffning kan därmed resultera i att biståndssökande gör sitt yttersta för att uppfylla sociala normer och förvarningar för att inte riskera bli avvisade. Önskan om att inte riskera blir avvisad kan grunda sig i att vilja känna tillhörighet som enligt Scheff är en ytterst viktig komponent för människan. Att känna tillhörighet är en förutsättning för de sociala banden. När marginalisering är dominerande och känslan av tillhörighet inte uppfylls hos biståndssökande så kan det förstås vara ett resultat av stigmatisering (Scheff 1994; Dahlgren & Starrin 2004; Scheff & Starrin 2013; Aspelin 1996).

Förutom egenskaper som är tydligt framträdande för stigmatisering är relationer och situationer också komponenter i stigmatiseringsprocessen. I det här avsnittet blir det tydligt hur relationer och situationer mellan biståndssökande själva kan vara ett resultat av stigmatisering. När biståndssökande upplever att de befinner sig i en situation som avviker från deras moraliska kompass försöker de hitta egenskaper som skiljer deras situation åt jämfört med andra biståndssökande. Detta innebär att relationen biståndssökande sinsemellan utmanas och stigmatiseringen försöks när biståndssökande kategoriserar varandra utifrån deras enskilda situationer som har resulterat i att de är i behov av ekonomiskt bistånd (Goffman 2014). Uppdelningen mellan värdiga och ovärdiga biståndssökande ser vi vara återkommande från förr, där fattigvårdslogiken utgjorde märkbara skillnader. Att försöka skapa en förståelse hur det har hängt kvar kan man försöka göra genom Scheffs teori om

skam som en social känsla. Kopplingen förblir till delen i resultatet som lyfter beteendet att passa över stigmat till värdiga biståndssökande. Skam som en social känsla uppstår i sociala sammanhang, vilket enligt vår förståelse blir tydligt i det här sammanhanget om värdiga och ovärdiga biståndssökande samt "vi och dem"- fenomenet. Biståndssökande som associerar sig med "vi" har en uppfattning om omgivningens negativa attityder och en skam uppstår när självet värderas genom andras ögon. För att dämpa den här skammen blir det viktigt för biståndssökande som associerar med "vi" att känna en tillhörighet med resten av samhället och tillskriver "dem" egenskaper som de själva inte associeras med. Detta har återigen sin grund i att känslan av tillhörighet är en förutsättning för trygga sociala band (Scheff 1994; Dahlgren & Starrin 2004; Scheff & Starrin 2013; Aspelin 1996).

5.3 Självständighet och autonomi

Att vara i behov av ekonomiskt bistånd och vara bunden till systemet ses generellt sätt som skamligt. Att vara beroende av ett system som ger svar på om man kommer klara sig för månaden, kan upplevas som skamligt och att framföra lögner om var ens inkomst kommer ifrån är den enda utvägen för att minimera skammen. Skammen att som vuxen människa vara i behov av ekonomiskt stöd grundar sig i en kultur skapat av samhället där självständighet är det centrala och det som anses vara accepterat. Att avvika från den rådande normen stigmatiserar inte enbart gruppen i helhet, utan skammen hos varje enskild individ växer större än någonsin (Angelin 2009). Roelen (2020) förklarar att skam uppstår i sociala relationer när andras förutfattade meningar representerar en sann återspeglning av jaget. Vidare förklarar författaren att stigmatisering är nyckelmekanismen som producerar skam, inte minst vid mottagande av ekonomiskt bistånd. Att som biståndssökande behöva vrida och vända på varje krona för att säkerställa att man klarar av månaden utmanar den enskildes autonomi. Att vara självständig är också en känsla av att man har lyckats. När känslan av ha lyckats fallerar ersätts detta med en känsla av misslyckande. Misslyckande är ett resultat av emotionen skam, som många gånger resulterar i alienation som i sin tur resulterar i känslor av att vilja isolera sig själv. Alienation och isolering resulterar till att skammen av att vara i behov av hjälp blir närvarande var man än befinner sig och möjligheten att komma undan begränsas avsevärt. Trots att ekonomiskt bistånd syftar till att agera som hjälp i en utsatt situation, framkallar det oundvikligen skam. Skammen om att befinna sig i behov kan förstärkas utifrån olika nivåer, vilket inte gör det lättare för biståndssökande att vända sig till socialtjänsten om hjälp.

Baumberg (2016) menar att det finns olika sätt att förstå skammen på i relation till stigmatisering avseende ekonomiskt bistånd. Skammen kan grunda sig i biståndssökandes egen upplevelse av att erhålla ekonomiskt bistånd som en bidragande faktor till en nedvärderad identitet. Den personliga tanken kan vidare stärkas eller minskas beroende på hur samhället ser på ekonomiskt bistånd. Hur biståndssökande själva ser på sin situation blir således ett resultat av hur skamligt att erhålla ekonomiskt bistånd upplevs vara.

Vidare kan skammen ligga i behovet av att visa för någon annan hur ens livssituation ser ut vilket även innefattar att nödvändiga handlingar kring ens livssituation överlämnas till myndigheten. Att uppleva begränsad autonomi i samband med ekonomiskt bistånd är för en majoritet självklart. Detta eftersom ekonomiskt bistånd tyder på en nedvärderad identitet och att vara mistrodd i samhället. Begränsningen av autonomi hos biståndssökande blir tydligt märkbar när krav ställs på en noggrann och återkommande redovisning av kvitton, räkningar och köp som har gjorts (Roelen 2020; Baumberg 2016; Angelin 2009). Att på ett sådant vis behöva bevisa sin värdighet av ett bidrag som är ytterst nödvändigt för att överleva, kan uppfattas som integritetskränkande för vem som helst (Simonse et.al 2022; Angelin 2009).

Inte minst för biståndssökande som redan befinner sig i en position som är stigmatiserad och där en begränsad autonomi endast kan stärka känslan av stigmatisering och likaså skam. Strävan efter att åstadkomma autonomi blir allt starkare när känslan av skam växer sig starkare hos biståndssökande av att befinna sig i situationen (Angelin 2009). Vidare lyfter Jørgensen (2024), Angelin (2008) samt Baumberg (2016) att upplevelsen av maktlöshet förstärker skammen i att vara i behov av ekonomiskt bistånd. Då biståndssökande tillskrivs egenskaper att inte kunna ansvara över sin egen situation. Dessa egenskaper utvecklas inte av biståndssökande själva när de får till sig krav på att bidra med en lösning för sin livssituation. Skammen gör sig synlig i systemets tillvägagångssätt att ställa krav på biståndssökande att bidra med sitt yttersta för att lösa sin livssituation. Kravet som systemet ställer talar många gånger för att biståndssökande inte har kunnat ta ansvar för sin situation av att inte hamna i ekonomisk utsatthet som stärker skammen bland biståndssökande avsevärt. Biståndssökande är medvetna om vad det innebär att ansöka om ekonomiskt bistånd och hur systemet misstror dem och gör biståndssökande ansvariga för sin situation. Detta stärker resterande av samhällets fördomar om skam i relation till ekonomiskt bistånd. Detta genom att tydligt beskriva fördomen om att biståndssökande inte är i genuint behov av ekonomiskt bistånd, utan att det är en enkel utväg för att klara sig för de som inte orkar ta ansvar för sitt liv och bidra till samhället (Schofield, Haslam & Butterworth 2019).'

Autonomi är en central värdegrund och att kunna försörja sig själv och sin familj framgår av flera studier är en självklarhet för många. När man hamnar i en situation där den allmänna självklarheten inte uppfylls bedömer samhället detta som ett misslyckande. Orsaken till att samhället uppfattar den minskade eller helt förlorade autonomin som ett misslyckande beror på den rådande kulturen i samhället om att man inte ska vara bunden till ett system (Angelin 2009). Att vara i behov av ekonomiskt bistånd kan vidare förstås som en besvikelse, där man hela tiden går runt i en cirkel full av fördomar samtidigt som det inte går att hjälpa sitt öde (Torbjørnsen, Utne & Løyland 2023). Den begränsade autonomin härleder även till en känsla av stärkt maktlöshet, vilket hos biståndssökande skapar känslan av en förlust av sig själv. Detta eftersom biståndssökande delar med sig av så mycket personlig information till någon annan. Biståndssökande begränsas i sitt handlingsutrymme när det hamnar i socialsekreterarens händer att utreda och fatta beslut om ekonomiskt bistånd, vilket endast stärker den maktlöshet som biståndssökande upplever. Då den biståndssökande redan befinner sig i en social utsatthet så kan detta förstärka maktlösheten till följd av att någon annan beslutar om ens öde, vilket i sin tur kan upplevas som förödmjukande. Biståndssökande menar att en begränsad autonomi orsakas till följd av att bland annat inte bli respekterad som en egen individ när beslut fattas åt en, att inte vara självförsörjande och vara begränsad i vardagen (Gray 2005; Marttila et al. 2009).

5.3.1 Analys

Emotionen, skam som ett resultat av stigmatisering är något som bekräftas både av resultat och teori. Att de icke accepterade egenskaper är så pass tydliga i samhället resulterar i att biståndssökande ifrågasätter och värderar självet. När biståndssökande upplever en sann återspeglning av jaget och att deras möjligheter att uppfylla samhällets normer och värderingar begränsas, resulterar det i en känsla av misslyckande hos den biståndssökande. Känslan av misslyckande är ett resultat av skam och hotande sociala band. Detta eftersom biståndssökande blir medvetna om att de inte är självständiga och har ingen kontroll över sin situation vilket talar för maktlöshet hos den enskilde. Tanken om maktlöshet, eller hur bristande ansvar kan vara en faktor till att biståndssökande hamnar i en ekonomiskt utsatt situation kan även synas till i bakgrund där individens individuella problem ansågs vara en bidragande orsak till fattigdom. Detta utifrån teorin kan förstås hur en förlorad social känsla

gör att skammen hos den biståndssökande blir mer påtaglig. Till detta lyfter Scheff alienation, som är ett resultat av en förlorad social känsla och hotande sociala band. Alienation enligt Scheff är ett tecken på främlingskap och maktlöshet. Scheff menar att alienation kan vara ett vidare resultat på isolering, som även bekräftas av biståndssökande själva i termer av viljan att isolera sig själv (Scheff 1994; Dahlgren & Starrin 2004; Scheff & Starrin 2013; Aspelin 1996).

Känslan av skam bland biståndssökande skapar en förståelse av hur biståndssökande tar till olika sätt för att skydda sig själva mot den uppstådda emotionen. Som tidigare nämnt kan alienation leda till känslor att vilja isolera sig bland biståndssökande och teorin förklarar att individualism är ett tillvägagångssätt för biståndssökande att isolera och skydda sig själva mot emotionen skam. Individualism handlar om att människan förnekar behovet av trygga sociala band, trots att tillhörighet lyfts vara en viktig komponent för människan. Att inte känna tillhörighet och istället skydda sig genom individualism kan också förstås genom öppen odifferentierad skam som är en form av icke-erkänd skam. Öppen odifferentierad skam innebär att en emotionell smärta uppstår hos den enskilda som leder till den enskilde tilltar olika beteenden för att dölja skammen (Scheff 1994; Dahlgren & Starrin 2004; Scheff & Starrin 2013; Aspelin 1996).

Stigmatisering har också en grund i att någon är misstrodd. Biståndssökande som ställs kraven att redogöra alla handlingar noggrant tyder på en förstärkt stigmatisering och att biståndssökande är en misstrodd grupp i samhället. Förståelse kring det här blir tydligt när resultatet framför att redogöra handlingar på det sättet, är ett sätt för biståndssökande att behöva bevisa sin värdighet och som kan uppfattas som integritetskränkande för vem som helst (Scheff & Starrin 2013). Teorin om skam beskriver hur skammen ter sig olika beroende på det sociala sammanhanget där den utsatte känner av omgivningens negativa attityder. Vilket tydligt kopplas till resultatet där biståndssökande beskriver hur skamligt det är att visa sin livssituation för någon annan. Inte minst i samband med känslan av misslyckande när biståndssökande brister i samhällets normer om att vara självständig. Detta i sin tur kan förstås leda till en känsla av skam på grund av den avvikande egenskapen som uppvisas (Scheff 1994; Dahlgren & Starrin 2004; Scheff & Starrin 2013; Aspelin 1996).

En person som är i behov av ekonomiskt bistånd ses ofta som avvikande från normen. De tillskrivna egenskaperna begränsar biståndssökandes autonomi på olika sätt. Ett sätt att se på hur autonomin begränsas är genom att biståndssökande är kontrollerade, på så sätt att deras handlingsutrymme begränsas genom att makten ligger i någon annans händer. Att behöva redogöra handlingar och inte uppfylla de självklara normerna i samhället av att vara självförsörjande begränsar likaså biståndssökandes autonomi. Då samhället utifrån vår förståelse tvingar biståndssökande att agera utifrån ramar skapade av både verksamheten samt resterande av samhället. Resultatet lyfter också hur en begränsad autonomi orsakas bland annat av att inte bli respekterad och att beslut fattas åt en, vilket är klart stigmatiserat (Goffman 2014). Dessa stigmatiserade egenskaper begränsar därmed biståndssökandes autonomi då det handlar om förlorad kontroll över sitt eget liv. Vidare skapas en förståelse att biståndssökande är en stigmatiserad grupp i samhället som konstant blir påmind om att de gör något skamligt. Påminnelsen resulterar i att biståndssökande måste navigera i ett samhälle styrt av normer som är acceptabla och möjligheterna att agera utifrån egen vilja blir tydligt begränsade (Scheff & Starrin 2013). Att människor vidtar individualism som tillvägagångssätt för att skydda sig mot den skam som uppstår ser vi som ytterligare sätt att biståndssökandes autonomi begränsas. Detta med anledning att biståndssökande drar sig

undan för att skydda sig mot skammen och isoleras från det stora samhället och känslan av tillhörighet avtar. Detta försvårar därmed biståndssökandes möjligheter att agera autonomt.

5.4 Upplevelsen av skam

Ekonomiskt bistånd för biståndssökande kan röra sig om två olika upplevelser, ovisshet och medvetenhet. Upplevelsen att leva med en ovisshet kring sin situation och samtidigt vara medveten om hur ekonomiskt bistånd påverkar ens liv negativt. Dessa upplevelser som biståndssökande kan komma att uppleva kan ses som tydliga indikationer på en starkt stigmatisering. (Jørgensen 2024). Angelin (2009) påtalar att det skapas en tydlig problematik mellan distinktionen av vad socialtjänsten respektive biståndssökande anser vara en skälig levnadsnivå. Att leva med ett ständigt behov av att vara medveten om pengar och dess knapphet som ekonomiskt bistånd tillför, kan påverka individen avsevärt. En inkomst som enbart tillgodoser det mest basala, kan under såväl lång som kort tid innebära en påverkan på biståndssökande genom känslor av lägre självvärde, ett undvikande beteende och en begränsad social tillhörighet (Bierbaum & Nillesen 2021).

Det stärker inte enbart den stigmatisering som tillkommer med att erhålla ekonomiskt bistånd, utan likaså tillkommer en skam i att behöva be om pengar. Skammen kan även grunda sig i insikten om att man tillhör en grupp som i samhället anses vara utsatt och stigmatiserad. Några självklara saker såsom att ha råd att köpa en ny tröja eller delta i spontana aktiviteter blir för biståndssökande en begränsning. Begränsningarna resulterar i en skam som vidare utmynnar i att biståndssökande tenderar att vara oärliga kring sin situation, detta för att skydda sig själva och inte avvika från det normala. Det blir för biståndssökande en fråga om att leva eller överleva till följd av den ständiga knappheten och bristen på pengar som ligger till grund för en social isolering. Detta eftersom biståndssökande inte ser något annat val (Marttila et al. 2009; Angelin 2009). Att skydda sig själv kan i många fall även innebära att biståndssökande inte ansöker om kostnader för livsföring i övrigt, alltså utöver det de redan får. Då ekonomiskt bistånd är så strikt behovsprövat så finns det en inneboende skam bland biståndssökande i att inte vilja be om mer pengar då det redan är skamligt nog att ha gjort det i första hand (Blomberg, Kroll & Kallio 2018; Marttila et al. 2009).

Upplevelsen av stigmatisering kan variera beroende på tid och rum men oberoende av detta så är upplevelsen av stigmatisering kvarvarande (Gray 2005). Den rådande stigmatiseringen kring ekonomiskt bistånd resulterar många gånger i att biståndssökande inte tar nytta av hjälpen de är berättigade. Detta kan innebära att biståndssökande på grund av stigmatiseringen prioriterar bort sin hälsa genom att inte ansöka om kostnader för bland annat tandvård och/eller medicin. Istället tenderar biståndssökande att dra sig ifrån att söka ekonomiskt bistånd, eftersom de inte vill vara ytterligare en börda för samhället då de redan är en utpekad grupp (Blomberg, Kroll & Kallio 2018; Bierbaum & Nillesen 2021; Marttila et al. 2009). Vidare bekräftar Simonse et al (2022) att biståndssökande tenderar att dra sig undan att ansöka om kostnader som de är berättigade. Detta på grund av bristande information, kunskap och minskad vilja att associeras med socialtjänsten. Till följd av detta vill biståndssökande inte framstå som några som utnyttjar systemet, vilket kan förstås som ett oundvikligt resultat av stigmatiseringen kring ekonomiskt bistånd.

Ekonomiskt bistånd som en behovsprövad insats kan för många innebära svårigheter ur en materialistisk aspekt. Ekonomiskt bistånd ska tillförsäkra biståndssökande en skälig levnadsnivå. Trots att en skälig levnadsnivå tillförsäkras så kan det i vissa fall innebära att standarden är så pass låg att den stärker den skam som redan är befintlig. Biståndssökande sätts i en situation där de får tillgångar för att leva på en minimistandard. Detta innebär likaså

att man enbart har råd för det allra nödvändigaste och inget utöver det. För många biståndssökande kan detta stärka skammen kring att leva med ekonomiskt bistånd, eftersom man ständigt lever på gränsen. Att leva på gränsen till vad som anses vara rimlig standard i samhället upplevs även bland biståndssökande vara en indikation på det låga värde de tillskrivs av socialtjänsten (Angelin 2009). Det i sin tur kan ses som faktorer som stärker den rådande stigmatiseringen med ekonomiskt bistånd. Marttila et al. (2009) bekräftar att den låga standard som det ekonomiska biståndet ska tillförsäkra kan ses som en bidragande faktor till att biståndssökande upplever en skam kring sin situation. Skammen kan förstås som ett resultat av att inte ha tillräckligt med pengar för att handla fritt och inte minst att inte klara av månaden. Det skammen gör med biståndssökande är att de tenderar att isolera sig själva då känslan av skam att inte kunna leva fritt som övriga i sin omgivning är så pass påtaglig. Social isolering ses som en möjlig lösning till problemet.

5.4.1 Analys

Skammen som är underliggande i att behöva be om pengar skapar en tydlig förståelse för hur skam är relaterat till social känsla. Den rådande skammen som resultat lyfter återfinns även i avsnittet för bakgrund som talar för att söka extern hjälp för vissa biståndssökande kan upplevas som skamligt, vilket skapar en förståelse om att skammen alltid har varit närvarande för vissa biståndssökande. Scheff lyfter att människor tenderar att värdera sig själva genom andras ögon. Vår förståelse av resultatet är att när biståndssökande väl blir medvetna om sin situation och synen att vara avvikande återspeglas hos en själv, uppstår skam. Skammen uppstår i samband med alla steg i processen i att erhålla ekonomiskt bistånd.

Detta skapar en förståelse om hur karaktärsstigmat bland biståndssökande förstärks avsevärt. Karaktärsstigmat förstärks i samband med skammen att behöva be om pengar, vid begränsade möjligheter att vara spontant och kunna spendera sina pengar utifrån egen vilja. Detta blir således ett resultat av en utmanad självbild bland biståndssökande i den mening att känslor om ett lägre självvärde uppstår (Scheff 1994; Dahlgren & Starrin 2004; Scheff & Starrin 2013; Aspelin 1996).

Vår förståelse kring detta förblir att mallen om vad som anses vara accepterat respektive icke accepterat i ett samhälle utgör en tydlig koppling till hur samhällets syn på avvikande karaktärer blir aktuella på olika sätt. Biståndssökande tar vid olika sätt för att hantera sitt behov, utsatthet och för att inte bekräfta de rådande samhällsnormerna. Det framkommer av resultatet att biståndssökande tenderar att vara oärliga om sin situation. Att biståndssökande är oärliga om sin situation har sin grund i att inte vilja avslöja sin utsatthet. Detta kan ses som förbisedd skam, att vara oärlig om sin situation kan alltså vara ett sätt för biståndssökande att distansera sig från den upplevda skammen (Scheff 1994; Dahlgren & Starrin 2004; Scheff & Starrin 2013; Aspelin 1996). Sammantaget är vår förståelse att biståndssökande tar vid tillvägagångssätt för att skydda sig själva främst för att undvika att bli tillskrivna oönskade egenskaper. Vår förståelse av teorin kopplat till resultat leder vidare in på en analys avseende resultatet som lyfter att biståndssökande tenderar att inte ansöka om kostnader de har rätt till. Detta med anledning att de inte vill bli tillskrivna oönskade egenskaper som bidrar till att de utmärker sig som avvikande från samhällets normer (Goffman 2014).

Som tidigare nämnt finns det olika tillvägagångssätt att skydda sig mot emotionen skam. Varav individualism är ett av sätten. Utifrån framtaget resultat i linje med förståelsen av teorin kan individualism vara en bidragande faktor till social isolering i samband med alla andra faktorer, som exempelvis att leva på en minimistandard. Detta leder in på en tanke om hur social isolering kan vara ett resultat av alienation. Alienation är ett tecken på främlingskap och maktlöshet. Det framkommer tydligt att biståndssökande känner sig som

avvikande från samhället, som resulterar i att de drar sig undan från kärngruppen i samhället genom exempelvis individualism. När självet värderas genom andra och ens egna moraliska kompass utmanas blir det en förutsättning för att isolera sig. Det vill säga utifrån förståelsen kan alienation resultera att biståndssökande söker sig bort från resten av samhället för att skydda sig själva. Alienation som en känsla av maktlöshet kan tydligt kopplas till resultatet där det tydligt framkommer att biståndssökande har begränsade möjligheter att påverka sin situation. Att känna sig maktlös över sin situation kan vidare vara ett resultat av att vilja dra sig undan. Oundvikligen är social isolering och alienation ett resultat av den stigmatisering som råder bland biståndssökande. När biståndssökande stigmatiseras och marginaliseras skapas en känsla av att vara alienerad från samhället. Detta eftersom biståndssökandes egenskaper enligt samhället är avvikande och icke accepterade (Scheff 1994; Dahlgren & Starrin 2004; Scheff & Starrin 2013; Aspelin 1996; Goffman 2014).

5.5 Kortvarigt och långvarigt behov

Varför ekonomiskt bistånd kan upplevas som stigmatiserande finns det ytterligare förklaringar på. Systemet för ekonomiskt bistånd är uppbyggt på ett vis för att utgöra en tillfällig lösning för personer med ekonomiska problem (Heggebø, Dahl & A van der Wel 2020). Bolin & Sorbring (2021) framför att vara en del av systemet under en kortare period är en ytterst bra lösning för att motivera biståndssökande att kämpa för att lösa sin livssituation och uppnå självförsörjning. Det ekonomiska biståndet som är förutbestämt är avsett för att endast täcka de kontinuerliga utgifterna som återfinns varje månad. Ett kortvarigt behov av ekonomiskt bistånd anses inte vara avvikande och stigmatiserat i samhället, detta eftersom det bland annat överensstämmer med det lagen talar för att insatsen ska syfta till, en tillfällig lösning. Att erhålla ekonomiskt bistånd under en kortare period tolkas snarare som något positivt i samhället och biståndssökande själva ser tillfälligt ekonomiskt stöd som en möjlighet att få stöttning i att komma vidare och vara en del av samhället. Den här aspekten av ekonomiskt bistånd innebär att stigmatisering och skam kring att erhålla ekonomiskt bistånd inte blir påtaglig eftersom biståndssökande anses använda insatsen på rätt sätt (Marttila et al. 2009).

Trots att Marttila et al. (2009) lyfter hur ekonomiskt bistånd kan vara en ytterst bra tillfällig lösning, lyfter hon även hur ett långvarigt behov kan utgöra problem för biståndssökande på olika sätt. En problematik skapas när man frångår syftet med ekonomiskt bistånd, där en tillfällig lösning blir ett långvarigt behov. Den förstärka stigmatiseringen börjar redan vid socialtjänstens kontor där socialsekreterare utvecklar en misstänksamhet mot biståndssökande som är i behov av kontakt med socialtjänsten under en längre period. De negativa attityderna om ekonomiskt bistånd förstärks och speciellt mot biståndssökande som har kontinuerlig kontakt avseende deras behov (Blomberg, Kroll & Kallio 2018). Att ha ett långvarigt behov av ekonomiskt bistånd enligt samhället är ett resultat av misslyckande, vilket medför en förvärrad marginalisering av biståndssökande. När biståndssökande känner av samhällets tankar om att de har misslyckats och på så vis marginaliseras från samhället skapas en vanmakt bland biståndssökande. Vanmakten har sin grund i att biståndssökande har begränsade möjligheter att påverka sin situation till följd av det begränsade handlingsutrymmet. Det innebär att biståndssökande inte finner några andra lösningar för sin situation, utan istället behöver acceptera sin situation (Angelin 2009). Ett långvarigt behov av ekonomiskt bistånd framstår som stigmatiserat med anledning av att biståndssökande kan upplevas som otacksamma för det stöd de får. Där en vidare tanke är att de anses vara alltför bekväma i sin situation och på så vis håller sig kvar. Att samhället upplever biståndssökande som otacksamma stärker misstron ytterligare och tanken om att de kommer ge tillbaka till samhället förblir obemärkt. Till följd av detta ifrågasätter man biståndssökandes intentioner

med det ekonomiska biståndet och ifall man är där av rätt anledning. Detta kan även återkopplas till tankarna om värdiga och ovärdiga biståndssökande (Schofield, Haslam & Butterworth 2019).

5.5.1 Analys

Med anledning att ekonomiskt bistånd är konstruerat för att vara en tillfällig lösning så är kopplingen till stigmatisering och skam inte lika framträdande som inom de andra aspekterna. Utifrån vår förståelse för att människor inte ska uppleva emotionen skam så är tillhörighet en viktig komponent. Att erhålla ekonomiskt bistånd under en kort period kan resultera i känslor av tillhörighet, i den mening att möjligheterna att bidra till samhället utökas avsevärt och kan minimera riskerna för att känslor av skam relateras till behovet av ekonomiskt bistånd. Tillhörighet är också ett resultat av social känsla som bidrar till en känsla av att man är en del av samhället och som vidare talar för fungerande sociala band. Fungerande sociala band i detta fall kopplas till att biståndssökande med ett kortvarigt behov av ekonomiskt bistånd inte utmärker sig som avvikande från resterande i samhället. Vidare kan ett kortvarigt behov av ekonomiskt bistånd utifrån vår förståelse kopplas till icke-alienerade sociala relationer. I den mening att det finns en balans mellan biståndssökande som enskilda individer och samhället som grupp där synen på ekonomiskt bistånd överensstämmer sinsemellan (Goffman 2014; Scheff & Starrin 2013; Scheff 1994; Dahlgren & Starrin 2004; Scheff & Starrin 2013; Aspelin 1996).

Ett långvarigt behov av ekonomiskt bistånd betraktas däremot annorlunda i samhället, med anledning av att rådande normer konstruerar idealet för hur insatsen bör användas. Att ha ett långvarigt behov kan betraktas som att inte använda insatsen på rätt sätt. Det kan vidare förstås som en bidragande faktor till stigmatisering genom att biståndssökande på ytterligare ett sätt uppvisar ett mönster som i samhället ses som avvikande (Goffman 2014). Resultatet lyfter att erhålla ekonomiskt bistånd generellt sett väcker känslor av skam hos biståndssökande, detta eftersom det inte anses vara normalt i samhället (Scheff & Starrin 2013; Scheff 1994; Dahlgren & Starrin 2004; Scheff & Starrin 2013; Aspelin 1996). Resultatet lyfter att vanmakten begränsar biståndssökandes handlingsutrymme. Det är av vikt att lyfta här att vår förståelse förblir att vanmakten inte är skapad av biståndssökande själva, utan av samhällets ideal på hur länge man bör erhålla ekonomiskt bistånd (Goffman 2014). Den upplevda vanmakten kan också uppfattas som en social kontroll och som en informell bestraffning från samhället, vilket kan förklaras som normal skam bland biståndssökande. Detta på så vis att biståndssökande väljer att acceptera sin situation för att inte öka riskerna att bli avvisade (Scheff & Starrin 2013; Scheff 1994; Dahlgren & Starrin 2004; Scheff & Starrin 2013; Aspelin 1996).

5.6 Bostadsområde och utländsk bakgrund

Behovet av hjälp för sin försörjning kan likaså grunda sig i hur väl personer med etnisk bakgrund givits möjlighet till att integreras i samhället (Marttila et al. 2009). Ytterligare en anledning kan bero på boende tillhörighet, det vill säga vilket bostadsområde man tillhör. Gustafsson, Katz & Osterberg (2020) menar att bo i ett bostadsområde där ekonomiskt bistånd är förekommande bland de boende utgör en sannolikhet för att en ung person som växer upp i området senare i livet kan utveckla ett behov av ekonomisk hjälp. Inte minst om man växer upp i en familj vars föräldrar erhåller ekonomiskt bistånd, tyder det vara en indikation på att barnet kommer utveckla ett behov av ekonomiskt bistånd när denna blir vuxen. Detta delvis på grund av att denne redan har information om vad ekonomiskt bistånd är och hur det fungerar. Att tillhöra ett bostadsområde som anses vara utsatt kan innebära att

den boende har ett begränsat socialt nätverk som ska tillföra kontakter och möjliga lösningar för att motverka arbetslöshet och ekonomisk utsatthet. Ett resultat av detta blir att personer förlitar sig på att få hjälp genom samhällets yttersta skyddsnät och ser det således som en lösning till problemet av arbetslöshet. Gustafsson, Katz & Osterberg (2020) menar vidare att tillhörighet i utsatta bostadsområden kan komma att stärka social exkludering då dess invånare inte ges chans till att integreras i samhället, vilket oundvikligen skapar svårigheter i att inte särskiljas från resterande av samhället. Att vidare vara i ett behov av ekonomiskt bistånd som i sig är stigmatiserat i samhället stärker känslan av att inte känna någon tillhörighet. Det skapar även förutsättningar för att utpeka biståndssökande i samhället som bor i utsatta områden och på så vis kan även det ekonomiska biståndet komma att förknippas med utsatthet och stigmatisering.

Marttila et al. (2009) bekräftar i sin studie att ovanstående kan vara en anledning till att behov av ekonomiskt bistånd blir långvarigt. Det kan i sin tur även förstås som en anledning till att behovet går från en kortvarig lösning till långvarig då systemet utgör svårigheter för personer som är sjuka, nyligen har invandrat eller har en utländsk bakgrund att komma vidare. Svårigheterna görs tydliga i familjer vars föräldrar nyligen utvandrat från moderlandet och invandrat till ett nytt land, vilket kan försvåra möjligheterna till att ingå i arbetsmarknaden och vidare inte kunna integreras i samhället. Heggebø, Dahl & Avan der Wel (2020) lyfter i sin kvantitativa studie som är utförd i Norge, att en vanlig faktor som ökar sannolikheten för att erhålla ekonomiskt bistånd är biståndssökandes utländska bakgrund. Det är påvisat att en utländsk bakgrund utgör svårigheter för att delta i arbetsmarknaden till följd av bland annat språkbarriärer. Biståndssökande med utländsk bakgrund löper således större risk för att erhålla ett behov av ekonomisk hjälp. I många fall har man inte heller rätt till allmänna försäkringar vilket lämnar en med ett alternativ och det är att vända sig till samhällets yttersta skyddsnät, ekonomiskt bistånd. Detta kan leda till känslor av hopplöshet och att man inte känner någon tillhörighet och upplevelser av att inte passa in någonstans är stora, varken i systemet eller på arbetsmarknaden (Gustafsson, Katz & Osterberg 2020; Marttila et al. 2009; Bolin & Sorbring 2020).

5.6.1 Analys

Goffmans tredje stigma som avser etnicitet och religion skapar förståelse för hur biståndssökandes boende tillhörighet och utländsk bakgrund kan spela roll i hur stigmatisering av ekonomiskt bistånd upplevs. Resultatet lyfter hur stigmat kring ekonomiskt bistånd kan fördelas genom olika faktorer och hur stigmatiseringen vidare kan medföra sociala konsekvenser för biståndssökande. En tydlig social konsekvens är att biståndssökande med utländsk bakgrund upplever hinder i att integreras i samhället, vilket skapar stigmatisering på tre olika sätt på grund av de fördomar som de tillskrivs. Stigmatiseringen förstärks både genom att tillhöra ett utsatt bostadsområde och vara biståndssökande med utländsk bakgrund samt erhålla ekonomiskt bistånd som tydligt anses vara ett avvikande beteende i samhället. Ytterligare är segregerade bostadsområden, där mottagande av ekonomiskt bistånd är vanligt, en stigmatiserad grupp i samhället (Scheff & Starrin 2013; Goffman 2014). Att inte känna någon tillhörighet på något håll i samhället kan leda till en minskad social känsla. För biståndssökande kan den minskade sociala känslan ge upphov till marginalisering och isolering, då gruppen enligt samhället är avvikande och alienerad (Scheff & Starrin 2013; Scheff 1994; Dahlgren & Starrin 2004; Scheff & Starrin 2013; Aspelin 1996). Vidare skapas en förståelse om att vara arbetsför i samhället ses som en självklarhet utifrån de normer som skapats. Detta resulterar i biståndssökande som har ett begränsat socialt nätverk samt tillhör grupper som enligt samhället anses vara avvikande, får svårigheter i att skapa fungerande sociala band. Icke fungerande sociala band skapar en

distans mellan människor och grupper i samhället, vilket tydligt framkommer i resultatet när biståndssökande på grund av boendetillhörighet och/ eller utländsk bakgrund inte får samma förutsättningar att integreras i samhället (Aspelin 1996).

5.7 Olika upplevelser

Precis som med mycket annat finns det två sidor av samma mynt. De stigmatiserade uppfattningarna om biståndssökande bekräftas inte alltid. Tanken om att biståndssökande inte är ömsesidiga, i den mening att de på något sätt inte kommer ge tillbaka till samhället behöver inte nödvändigtvis stämma (Bierbaum & Nillesen 2021). Bolin & Sorbring (2021) genomförde sin kvalitativa studie genom att undersöka upplevelsen av ekonomiskt bistånd bland nyanlända vuxna från Syrien. Studien lyfter att mottagande av ekonomiskt bistånd kan för en del biståndssökande upplevas som något neutralt och normalt när man befinner sig i en ekonomiskt utsatt situation. Jämfört med Jørgensen (2024) som lyfter att ekonomiskt bistånd inte är något neutralt att ta emot. Vidare menar Bolin & Sorbring (2021) däremot att ekonomiskt bistånd för biståndssökande är en rimlig inkomst för att täcka de mest nödvändiga kostnaderna i ett hushåll och inte en inkomst att leva på utan några konsekvenser. Upplevelsen av stigmatisering kopplat till ekonomiskt bistånd delas därmed inte av alla. Detta då det i studien framkommer att det ekonomiska biståndet ses som en ypperlig förutsättning för att kunna förbättra livssituationen. Samt jobba sig uppåt för att sedan kunna börja arbeta och därmed bidra till samhället. Det vill säga synen på ekonomiskt bistånd grundar sig inte i om att biståndssökande är som tidigare nämnt lata eller några som utnyttjar systemet. Tvärtom, mottagande av ekonomiskt bistånd är en möjlighet att visa ömsesidighet och utveckla motivation om att bidra till välfärdssystemet som biståndssökande en gång i tiden har dragit nytta av. Att uppfattningen om ekonomiskt bistånd kan skiljas åt kan förstås bero på att målgrupperna som deltagit i studierna varit olika. Bolin & Sorbring (2021) inkluderar nyanlända vuxna från Syrien medan Blomberg, Kroll & Kallio (2018) inkluderar socialarbetare med olika typer av yrkesutbildningar inom diverse institutionella verksamheter. De olika målgrupperna kan således framföra olika uppfattningar och aspekter av ekonomiskt bistånd.

Blomberg, Kroll & Kallio (2018) lyfter bland annat hur biståndssökande är en grupp med förutfattade meningar om att de skulle utnyttja systemet, medan Bolin & Sorbring (2021) återigen lyfter att synen på biståndssökande inte går i linje med gruppen. Då biståndssökande anses få möjligheter att bygga upp en stabil framtid som på ett eller annat sätt kommer att märkas av i samhället. I studien lyfts däremot att långvarigt mottagande av ekonomiskt bistånd kan komma att bli en problematik då detta kan tyda på att biståndssökande blir allt för bekväma i sin position med hjälpen. Jämfört med om man erhåller ekonomiskt bistånd som en kortvarig och tillfällig lösning.

Roelen (2020) uppger att mottagande av ekonomiskt bistånd och stigmatiseringen som råder kring det, inte alltid behöver vara ett resultat av skam hos biståndssökande. Utan att det kan ses som ett alternativ för att minska den skam som råder kring att erhålla ekonomiskt bistånd. Vidare menar Roelen (2020) att beroende på hur stark självidentitet biståndssökande har kan det resultera i att känslor av skam inte uppstår alls, då att erhålla ekonomiskt bistånd uppfattas som ett socialt stöd med en positiv benämning. Trots en eftersträvan att inte tillskriva mottagande av ekonomiskt bistånd som skamligt, talar allt fler för att ekonomiskt bistånd är något som skapar skamkänslor hos en majoritet biståndssökande. I motsats till den mindre bra sidan av ekonomiskt bistånd som kan leda till skam, så menar andra biståndssökande att ekonomiskt bistånd tillför en acceptabel levnadsstandard. Biståndssökande själva uppger att det har tillfört en medvetenhet kring vikten av att prioritera

och använda sina pengar rätt. Något som även bekräftas av den del av samhället som ser ekonomiskt bistånd som en möjlighet för biståndssökande att tillhöra samhället (Blomberg, Kroll & Kallio 2018). Schofield, Haslam & Butterworth (2019) lyfter att skammen kan vara påtaglig på olika sätt och att det har sin grund i ärrbildning hos biståndssökande. Ärrbildning kan förstås i termer av skam som ett resultat av stigmatiseringen och de stigmatiserade egenskaperna som samhället har tillskrivit biståndssökande och ekonomiskt bistånd i övrigt.

5.7.1 Analys

Att skapa förståelse för olika aspekter av ekonomiskt bistånd är av vikt för att förstå vilken funktion det medför i samhället. Att vissa biståndssökande uppvisar acceptans för ekonomiskt bistånd som en tillfällig lösning av ekonomiska problem kan ha sin grund i att stigma upplevs olika beroende på social kontext. Eftersom nyanlända befinner sig i en förmildrande situation kan ekonomiskt bistånd uppfattas som något givande och inte nödvändigtvis något som resulterar i en förlorad social status. Således kan det vara en förklaring till varför de biståndssökande ser på ekonomiskt bistånd som bidragande till en acceptabel levnadsstandard. Beroende på vilket socialt sammanhang biståndssökande befunnit sig i, så skapar det även förutsättningar för hur upplevelsen av ekonomiskt bistånd kommer att vara.

Att upplevelsen av ekonomiskt bistånd kan skiljas åt, kan bero på att nyanlända inte befunnit sig inom samhällskontexten som lyfter ekonomiskt bistånd ur en negativ bemärkelse. Till följd av detta upplevs nyanlända inte ha en insyn i fördomarna som råder kring ekonomiskt bistånd och förknippar det därmed till en känsla av stolthet. Stolthet är en indikation på fungerande sociala band som även utgör en känsla av tillhörighet. För personer som känner stolthet avseende att erhålla ekonomiskt bistånd kan också ha sin grund i att de känner en tillhörighet med samhället. I den mening att de får motivation framåt att i framtiden ge tillbaka till samhället som de en gång i tiden tog nytta av, vilket tyder på en slags ömsesidighet. De olika samhällena som biståndssökande kommer ifrån kan också vara en ledande faktor till emotionen stolthet vilket kan förstås genom att beroende på hur stark självidentitet en enskild har kan skamkänslor inte dominera lika lätt (Goffman 2014; Scheff & Starrin 2013; Scheff 1994; Dahlgren & Starrin 2004; Scheff & Starrin 2013; Aspelin 1996).

6. Diskussion

Det här examensarbetet har haft som syfte att undersöka varför ekonomiskt bistånd kan upplevas som stigmatiserande och hur skamkänslor kan förstås som ett resultat av stigmatiseringen. För att nå syftet tillämpades en kartläggande studie där vi insamlade vetenskapliga artiklar som utgör arbetets resultat. Resultatet i vårt arbete lyfter att stigmatiseringen avseende ekonomiskt bistånd kan förstås ur olika vinklar och aspekter. Sammantaget av det insamlade materialet såg vi ett mönster som vidare gick att identifiera i olika teman. Ett återkommande tema inom artiklarna var socialtjänsten som verksamhet och deras roll i konstruktionen av stigma. Flertalet studier redovisade för hur en stor del av det upplevda stigmat i grund och botten handlar om skammen att befinna sig i deras lokaler till följd av de negativa fördomar som förknippas med socialtjänsten. Något som vi även fick ta del av under vår VFU-period inom socialtjänsten. Det är av vikt att belysa hur maktförhållandena som skapas inom verksamheten utgör svårigheter i biståndssökandes acceptans av den sociala utsatthet de befinner sig i. Makten som görs tydlig kan likaså den förstås på olika sätt. Makten kan förstås som att den skapas i den stund där biståndssökande kliver in inom verksamheten då denne är i en beroendeposition och hamnar automatiskt i underläge. Likaså kan makten förstås i förhållande till relationen mellan socialsekreterare och biståndssökande där socialsekreteraren oundvikligen besitter mer makt.

Men ofta glömmar man bort den makt som lagen besitter, socialtjänstlagen är trots allt ramlagen som bedömningar grundar sig i. En insats som ekonomiskt bistånd är villkorlig och med detta medföljer både rättigheter och skyldigheter för biståndssökande. Vår förståelse är att biståndssökande blir berättigade mot krav. När biståndssökande inte uppfyller kraven som ställs emot en så medföljer bestraffning i form av att biståndssökande inte berättigas ekonomiskt bistånd och således inte får pengar. I avsnittet för bakgrund lyfter vi hur man förr i tiden tillämpade tvångsvård och bestraffningar för att ha rätt till bistånd. Liknande drag kan man se i dagens system då den enskilde bestraffas genom att inte få pengar ifall att denna inte gjort sig värdig nog och uppfyllt kraven. På så vis har vi kunnat utläsa att bestraffningarna mellan då och nu skiljer sig åt, men är fortfarande kvarvarande. Likaså kan vi se hur den tidigare synen på biståndssökande medföljer än idag. Egenskaperna som biståndssökande tillskrivs av samhället ser vi likheter inom dagens samhälle och förr. Vår förståelse är att det gjorts tydliga försök till att ändra de negativa fördomarna som förknippas med ekonomiskt bistånd men utan någon vidare framgång. Vi finner det av vikt att diskutera den del i resultatet som lyfter två sidor av samma mynt. Egenskaper som tillskrivs biståndssökande grundar sig i de stereotyper och normer som samhället har skapat och tillskrivit vara accepterat. Att vilja arbeta och vara självständig är två styrande normer som vi tydligt har kunnat utläsa under arbetets gång. När dessa normer inte uppfylls av, i det här fallet biståndssökande, kan vi tydligt utläsa hur denna grupp faller offer för stigmatisering. Det teoretiska ramverk som tillämpats i arbetet har bidragit med en bredare förståelse om vilken roll normer i samhället har för konstruktionen av stigmatisering.

Att biståndssökande inte upplever stigma och skam i relation till ekonomiskt bistånd framkom likaså av resultatet. Detta kunde vi förstå under arbetets gång berodde på att informanterna i studierna skiljde sig åt. En möjlig orsak till att nyanlända inte upplevde stigma eller skam kopplat till att erhålla ekonomiskt bistånd, tror vi beror på att de inte befunnit sig tillräckligt länge inom den nya samhällskontexten och fördomarna som tillkommer med att erhålla ekonomiskt bistånd. Ytterligare en aspekt som noterades var att studier som lyfte yrkesverksammas tankar kring ekonomiskt bistånd delade på tanken om att ekonomiskt bistånd inte var stigmatiserat utan kunde ses som en positiv insats för att stödja

människor i behov. Att uppfattningar om ekonomiskt bistånd kan skilja sig åt tror vi är beroende av vem som pratar om ämnet. Det har därför varit av stor vikt att i detta arbete inkludera olika perspektiv i hopp om att framställa ett så nyanserat resultat som möjligt, som lyfter såväl positiva som negativa aspekter av ekonomiskt bistånd.

Resultatet i arbetet lyfter vidare hur skamkänslor som ett resultat av stigmat är befintliga och tar sig i uttryck genom bland annat social isolering, begränsad autonomi och en minskad självständighet. Vad det gör med biståndssökande är varierande men en vanlig konsekvens är att biståndssökande inte vill prata om att de erhåller ekonomiskt bistånd. Vi ser det som ett tydligt resultat av de negativa attityder som råder i samhället avseende ekonomiskt bistånd men som likaså råder bland samhället avseende personer som avviker från normen. Sättet som samhället är konstruerat på skapar förutsättningar för vad som anses vara normalt och inte. Oundvikligen ser vi hur det väcker känslor av skam hos en enskild person när denne är medveten om att den inte uppfyller normen. Att ha en begränsad autonomi och självständighet förstår vi att det resulterar i skammen att inte vara en del av samhället då man besitter egenskaper som generellt inte är accepterade.

Bortom skammen i att förlora sin självständighet genom att söka hjälp för sin ekonomiska situation så grundar sig även en skam i att biståndssökande tappar kontrollen över sin situation. Man får en sann återspeglning av jaget när samhället påminner biståndssökande om situationen de befinner sig i. Vår tolkning av detta är att skammen av att erhålla ekonomiskt bistånd för vissa biståndssökande blir som ett hamsterhjul där skammen går runt och växer i många olika aspekter. Att leva med en knapphet, att inte kunna vara spontan i vardagen, att vara kontrollerad och att leva med en hopplöshet är några av de aspekter vi förstått är återkommande. Bortom samhällets ideal på vad som är accepterat och inte har vi också skapat en förståelse av hur stigmatiseringen av biståndssökande sker sinsemellan. Detta på grund av skammen som uppstår av att erhålla ekonomiskt bistånd. Att passa över stigmat sinsemellan varandra var ett av många sätt som vi såg var återkommande i hanteringen av både skammen och stigmatiseringen. Utöver det har resultatet också påvisat andra sätt för biståndssökande att skydda sig själva mot skammen som uppstår av ekonomiskt bistånd. Detta genom individualism och social isolering som vi ser som ett resultat av alienation, det vill säga att biståndssökande till följd av att erhålla ekonomiskt bistånd drar sig undan från resten av befolkningen i samhället.

Av föreliggande arbete har vi kunnat få svar på samtliga frågeställningar. Vi har genom en kartläggande studie och vetenskapliga artiklar kunnat identifiera en rad olika teman som är bidragande faktorer till den rådande stigmatiseringen och skamkänslorna kring ekonomiskt bistånd. Slutsatsen vi kan dra är att ekonomiskt bistånd, trots dess roll som samhällets yttersta skyddsnät, kan vara bidragande till befintliga utsattheter som biståndssökande redan kan komma att kämpa med. Problematiken ser vi har sin grund i strukturella problem där samhället behöver genomgå förändringar för att minska stigmatiseringen och skammen kring ekonomiskt bistånd. Genom att ta itu med förändringarna på samhälls nivå kan det vara bidragande till att skapa en mer inkluderande samhällskultur av att erhålla ekonomiskt bistånd. Vår förhoppning är att en inkluderande samhällskultur hade minskat skammen kring att söka hjälp, då denna skam var något vi under vår VFU-period dagligen fick ta del av från biståndssökande.

7. Förslag på framtida forskning

Ekonomiskt bistånd som insats kan förstås på olika sätt beroende på olika diskurser. Då vi i detta arbete undersökt varför ekonomiskt bistånd kan upplevas som stigmatiserande, vill vi uppmana forskare att undersöka vilka lämpliga åtgärder och lösningar som kan bidra till att upplevelsen av stigmatisering avseende ekonomiskt bistånd avtar.

I detta arbete har en betydande del varit att uppleva varför skam kan vara ett resultat av stigmatisering kring ekonomiskt bistånd. Vår förståelse är att skam till stor del hör ihop med stigmatisering och finner det därav av stor vikt att undersöka. För att öka kunskaperna kring de konsekvenser ekonomiskt bistånd kan medföra så är vårt förslag på framtida forskning att de skamkänslor som biståndssökande upplever ska undersökas. I takt med att arbetet skrevs så såg vi det nödvändigt att forskning kring fältet görs för att generera ny användbar kunskap. Utöver detta uppmuntrar vi till att forskningen inom fältet bedrivs genom att undersöka ekonomiskt bistånd ur olika perspektiv och aspekter detta för att ge en helhetsbild av såväl positiva som negativa delar av det. Vi tror starkt på att detta kan vara bidragande till en förändrad syn på ekonomiskt bistånd som stödande insats i samhället.

8. Referenser

- Ahrne, Göran & Svensson, Peter (2022). *Handbok i kvalitativa metoder*. Upplaga 3
Stockholm: Liber
- Angelin, Anna (2008). *Långvarigt utanförskap och bidragsberoende hos unga vuxna*.
Socialförsäkringsrapport 2008:4. (2008:4, s. 71-80). Försäkringskassan.
- Angelin, Anna (2009). *Den dubbla vanmaktens logik - En studie om långvarig arbetslöshet
och socialbidragstagande bland unga vuxna*. Lund. Socialhögskolan. Lunds Universitet.
- Angelin, Anna & Starrin, Bengt. När pengarna inte räcker - en ekonomisk stress, skam och
kampen om värdighet. I: Swärd, Hans & Engelmark, Lena (red.) (2012). *Fattigdom utan
gränser*. Stockholm: Carlsson
- Arksey, H. & O'Malley, L. (2005) Scoping studies: towards a methodological framework,
International Journal of Social Research Methodology, 8(1), s.19-32
- Aspelin, Jonas. (1996). Thomas J Scheffs socialpsykologi. En introduktion. *Sociologisk
Forskning*, vol. 33(1), s.71-86
- Aspers, Patrik (2011). *Etnografiska metoder: att förstå och förklara samtiden. 2.*,
[uppdaterade och utökade] uppl. Malmö: Liber
- Baumberg, B. 2016, The stigma of claiming benefits: a quantitative study, *Journal of social
policy*, 45(2): 181-199.
- Bierbaum, M. & Nillesen, E.E.M. 2021, Sustaining the integrity of the threatened self: A
cluster-randomised trial among social assistance applicants in the Netherlands, *PLoS One*,
16(6): 1-21
- Blomberg, H., Kroll, C. & Kallio, J. 2018, On the changing frontline of welfare delivery:
views on social assistance recipients among Finnish frontline workers, *The Journal of
Poverty and Social Justice*, 26(2): 263-280.
- Boland, T., Doyle, K. & Griffin, R. 2022, Passing Stigma: Negotiations of Welfare
Categories as Street Level Governmentality, *Social Policy and Society*, 21(4): 657-667.
- Bolin, A., & Sorbring, E. (2021). Economic Support, Migration and Agency: The
Experiences of Young People in Newly Arrived Families from Syria. *YOUNG*, 29(2): 157-
174.
- Dahlgren, Lars & Starrin, Bengt (2004). *Emotioner, vardagsliv & samhälle: en introduktion
till emotionssociologi*. 1. uppl. Malmö: Liber
- Eriksson Barajas, Katarina, Forsberg, Christina & Wengström, Yvonne (2013). *Systematiska
litteraturstudier i utbildningsvetenskap: vägledning vid examensarbeten och vetenskapliga
artiklar*. Första upplagan Stockholm: Natur & Kultur
- Goffman, Erving (2014). *Stigma: den avvikande roll och identitet*. 4. uppl. Lund:
Studentlitteratur

- Gray, K. A. (2005). Pride, Prejudice, and a Dose of Shame: The Meaning of Public Assistance. *Affilia*, 20(3):329-345.
- Gustafsson, B., Katz, K. & Osterberg, T. (2019), Social Assistance Receipt Among Young Adults Who Grow Up in Different Neighborhoods of Metropolitan Sweden. *Poverty & Public Policy*, 11(4): 302-324
- Heggebø, K., Dahl, E. & Kjetil A van, d.W. 2020, Disentangling the dynamics of social assistance: A linked survey—Register data cohort study of long-term social assistance recipients in Norway, *PLoS One*, 15(3): 1-20.
- Jørgensen, S. (2024). Social assistance and the end of poverty. *European Journal of Social Security*, 26(1):27-43.
- Marttila, A., Whitehead, M., Canvin, K. & Burström, B. (2010), Controlled and dependent: experiences of living on social assistance in Sweden. *International Journal of Social Welfare*, 19(2): 142-151.
- Roelen, K. 2020, Receiving Social Assistance in Low- and Middle-Income Countries: Negating Shame or Producing Stigma?, *Journal of social policy*, 49(4): 705-723.
- Salonen, Tapio (2013). *Det nödvändiga uppbrottet - reformera det ekonomiska biståndet*. Stockholm: Arena Idé.
- Salonen, Tapio. Socialbidraget - mellan retorik och praktik. I: Hjort, Torbjörn (red.) (2019). *Det yttersta skydds nätet: om arbete med socialbidrag*. Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur
- Scheff, Thomas J. (1994). *Microsociology: discourse, emotion and social structure*. Pbk ed. Chicago: Univ. of Chicago Press
- Scheff, Thomas J. & Bengt Starrin. Ett emotionssociologiskt perspektiv på sociala problem: skam och utsatthet. I: Meeuwisse, Anna & Swärd, Hans (red.) (2013). *Perspektiv på sociala problem*. 2., omarb. utg. Stockholm: Natur & kultur
- Schofield TP, Haslam N & Butterworth P. (2019), The persistence of welfare stigma: Does the passing of time and subsequent employment moderate the negative perceptions associated with unemployment benefit receipt? *J Appl Soc Psychol*, 49:563–574.
- Simonse, O., Vanderveen, G., van Dillen, L. F., van Dijk, W. W. & van Dijk, E. (2023). Social security or insecurity? The experience of welfare participation by financially vulnerable households in the Netherlands. *Social Policy & Administration*, 57(3): 255–271
- SFS 2001:453. *Socialtjänstlag*. Sveriges riksdag. https://www.riksdagen.se/sv/dokument-och-lagar/dokument/svensk-forfattningssamling/socialtjanstlag-2001453_sfs-2001-453/ (Hämtad 2024-12-03)
- Socialstyrelsen (2021). *Ekonomiskt bistånd - Handbok för socialtjänsten*. Stockholm: Socialstyrelsen.
- Spicker, Paul (1984). *Stigma and Social Welfare*. London: Croom Helm

- Starrin, Bengt, Kalender-Blomqvist, Marina & Jansson, Staffan (2003). *Socialbidragstagande och statusbunden skamkänsla – En prövning av ekonomi - sociala bandmodellen*. Socialvetenskaplig tidskrift.
- Sunesson, Sune. Fattigdom - ett problem för vem?. I: Swärd, Hans & Engelmark, Lena (red.) (2012). *Fattigdom utan gränser*. Stockholm: Carlsson
- Swärd, Hans. *Det svenska socialbidragssystemets historiska rötter I*: Hjort, Torbjörn (red.) (2019). *Det yttersta skydds nätet: om arbete med socialbidrag*. Upplaga 1 Lund: Studentlitteratur
- Torbjørnsen, A., Utne, I., Løyland, B. (2023). Long-term social assistance recipients' experiences with an increased monthly payment: a qualitative pilot study. *Scandinavian Journal of Public Health*, 52: 907–917
- Ulmestig, Rickard, Parsland, Ellen & Panican, Alexandru (2021). *Ekonomiskt bistånd: intervention i teori och praktik*. Första upplagan Malmö: Gleerups

9. Bilagor

9.1 Bilaga 1. Litteraturoversikt

I tabellen framställs de vetenskapliga artiklar som använts i examensarbetet avseende resultat- och analysavsnittet.

Författare	År	Titel	Litteraturtyp	Metod	Resultat
Keetie Roelen	2020	"Receiving Social Assistance in Low- and Middle-Income Countries: Negating Shame or Producing Stigma?"	Vetenskaplig artikel	En litteraturstudie som inkluderar låg- och höginkomstländer	Resultatet tyder på att det finns både positiva och negativa faktorer som samverkar i konstruktionen av stigma men att det finns otillräckligt bevis för att avgöra ifall socialbidrag har en roll i stigma och skam.
Helena Blomberg, Christian Kroll & Johanna Kallio	2018	"On the changing frontline of welfare delivery: views on social assistance recipients among Finnish frontline workers"	Vetenskaplig artikel	En enkätstudie på 2124 verksamma personer inom socialt arbete.	Resultatet visar att majoriteten av de deltagande i studien associerar socialbidrag med skam och underutnyttjande men inte med lathet och överanvändning bland biståndssökande. Uppfattningen om lathet skiljer sig åt beroende på yrket.
Mira Bierbaum & Eleonora E M. Nillesen	2021	"Sustaining the integrity of the threatened self: A cluster-randomised trial among social assistance applicants in the Netherlands"	Vetenskaplig artikel	En klusterrandomiserad studie på 174 biståndssökande	Resultatet visar att stereotyper och stigma förknippade med socialbidrag och att leva med en låg inkomst är förknippat med lägre känslor av självvärde, självtillit, tillhörighet.
Kristian Heggebø, Espen Dahl & Kjetil A	2020	"Disentangling the dynamics of social assistance: A linked survey—	Vetenskaplig artikel	En enkätstudie bland personer med ett långva	Resultatet visar att personer med missbruk- och beroendeproblematik och migranter har en större sannolikhet för att erhålla ekonomiskt bistånd.

van der Wel		Register data cohort study of long-term social assistance recipients in Norway"		rigt behov ekonomiskt bistånd.	
Anneli Marttila, Margaret Whitehead, Krysia Canvin & Bo Burström	2009	Controlled and dependent: experiences of living on social assistance in Sweden	Vetenskaplig artikel	En kvalitativ metod, intervjuer	Resultatet visar att ekonomiskt bistånd ur en materiell aspekt är tillräckligt för det mest basala. Resultatet påvisar att samhällets negativa attityder mot biståndssökande stärker skam som finns med att erhålla ekonomiskt bistånd.
Timothy P. Schofield, Nick Haslam & Peter Butterworth	2018	The persistence of welfare stigma: Does the passing of time and subsequent employment moderate the negative perceptions associated with unemployment benefit receipt?	Vetenskaplig artikel	En kvantitativ metod med experiment	Resultatet påvisar bland annat att erhålla bidrag inte påverkar den enskilde och hur denne uppfattas av andra men påverkar hur denne uppfattas i allmänhet. Stigmat kring socialbidrag kan ligga till grund för barriärer att återgå till ett arbete.
Anna Angelin	2008	Långvarigt utanförskap och bidragsberoende hos unga vuxna	Socialförsäkringsrapport	Longitudinella statistiska analyser för åren 1990–2002	Resultatet visar att långvarigt utanförskap hos unga är omfattande och ju längre tid man erfarit försörjningsproblematik så är risken även större för bestående problem med självförsörjning längre fram i livet. En känsla av stigma och skam uppstår i förhållande till kontakten med socialtjänsten och i att vara i behov av hjälp.
Anna Angelin	2009	Den dubbla vanmaktens logik - En studie om	Doktorsavhandling	Longitudinella analyser, enkätstudie	Resultatet visar att det finns ett tydligt samband mellan långvarig arbetslöshet och förekomst av socialbidrag. Ett

		långvarig arbetslöshet och socialbidragsgående bland unga vuxna		e och intervjustudie	långvarigt behov av socialbidrag är förenat med social underordning, förödmjukelse och maktlöshet. Till följd av de stereotyper och fördomar kring biståndssökande så ökade även känslan av stigma.
Anette Bolin & Emma Sorbring	2020	Economic Support, Migration and Agency: The Experiences of Young People in Newly Arrived Families from Syria	Vetenskaplig artikel	Kvalitativ metod, intervjustudie	Resultatet påvisar att erhålla socialbidrag inte förknippas med svårigheter, stigma och skam utan snarare som en positiv lösning för sin ekonomiska situation.
Karen A. Gray	2005	Pride, Prejudice, and a Dose of Shame: The Meaning of Public Assistance.	Vetenskaplig artikel	Kvalitativ metod, intervjustudie	Resultatet lyfter att känslor som förekommer kopplat till att erhålla socialbidrag är en skam kring att söka hjälp, denna skam kan ligga till grund för en förnedring som inte är till hjälp för kvinnorna ifrån behovet av hjälp. Kontakten med socialarbetaren är betydande för hur stigma och skam upplevs relaterat till socialbidrag.
Olaf Simonse, Gabry Vanderveen, Lotte F. van Dillen, Wilco W. van Dijk & Eric van Dijk	2022	Social security or insecurity? The experience of welfare participation by financially vulnerable households in the Netherlands	Vetenskaplig artikel	Kvalitativ metod, intervjustudie	Resultatet redogör för att pengar har olika betydelse, för vissa hushåll väcker det stress. Upplevelsen av stigma och skam var förekommande vid mottagande av socialbidrag men inte för att delta vid program som erbjudits av socialkontoret.
Tom Boland, Kenny Doyle &	2022	Passing Stigma: Negotiations of Welfare	Vetenskaplig artikel	Kvalitativ metod, intervjustudie	Resultatet påvisar att genom att passa över stigmat till från en biståndssökande till en annan så stärker det negativa

Ray Griffin		Categories as Street Level Governmentality			fördomar kring att erhålla bidrag.
Stine Jørgensen	2024	Social assistance and the end of poverty	Vetenskaplig artikel	Analys	Resultatet visar att fattigdom är ett resultat av en rad olika faktorer. Dessutom tar resultatet upp hur tanken om minimiinkomst bidrar till stigmatisering och fördomar som följer med att leva i fattigdom.
Astrid Torbjørnsen, Inger Utne & Borghild Løyland	2023	Long-term social assistance recipients' experiences with an increased monthly payment: a qualitative pilot study	Vetenskaplig artikel	Semistrukturerade intervjuer och enkätstudie	Resultatet visar att en ökad summa socialbidrag bidrar till att biståndssökande upplever en minskad känsla av fattigdom. Biståndssökande upplever en ökad frihet, självständighet och mindre skam.
Ben Baumberg	2016	The stigma of claiming benefits: a quantitative study	Vetenskaplig artikel	Enkätstudie	Resultatet lyfter att olika former av stigma förekommer bland biståndssökande. Ett personligt stigma, hur de själva ser på det och stigmatisering, hur andra ser på dem av att erhålla socialbidrag. Det förekommer stigma med socialbidrag.